

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání –
Historie se zaměřením na vzdělávání

Václav Horyna: Život a dílo

Václav Horyna: Life and Works

Bakalářská práce: 09 – FP – KČL – B – 28

Autor:

Martina Musilová

Podpis:

.....

Adresa:

Na Švarcavě 1280

504 01, Nový Bydžov

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Počet

stran	Slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
109	22 815	0	0	55	13

V Liberci dne: 23. 6. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

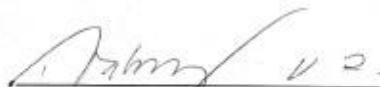
pro (kandidát): Martina MUSILOVÁ
adresa: Na Švarcavě 1280, 504 01 Nový Bydžov
studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice (ČJ - DJ)
Název BP: Václav Horyna, život a dílo
Název BP v angličtině: Václav Horyna, Life and Works
Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudeřková, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 26. 4. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Martina Musilová

Datum: 30. 6. 2009

Podpis: Musilová

Název BP: VÁCLAV HORYNA, ŽIVOT A DÍLO

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Cíl: Vytvoření autorovy biografie a bibliografie.

Požadavky: Prostudování dostupných pramenných materiálů a sekundární literatury.

Metody: Heuristika, analýza a syntéza.

Literatura: Horyna, V.: Lásky českých královen. Praha: Jan Krigl 1999.
Horyna, V.: Lžíce medu - špetka pepře: Rozmarné pověsti z Čech a Moravy. Hradec Králové: Kruh 1989.
Horyna, V.: Perly mezi kamením: Pověsti, báje, lidová vypravování z východních Čech. Hradec Králové: Kruh 1980.
Horyna, V.: Pověsti českého severovýchodu. Hradec Králové: Východočeské knihkupectví B. E. Tolman 1947.
Koudelková, E.: K autorské metodě Václava Horyny. In: Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska. Boskovice: Albert 1999.
Navrátilová, V.: Václav Horyna (1906–1997). Praha: Památník národního písemnictví 2002.
Chaloupka, O.: Existuje literatura pro dospívající? Tvorba, 1980, č. 11.
Autorský a redakční kolektiv: Lexikon české literatury 2/I H-J. Praha: Nakladatelství Akademie věd ČR 1993.

Čestné prohlášení

Název práce: Václav Horyna: Život a dílo
Jméno a příjmení autora: Martina Musilová
Osobní číslo: P07001002

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 6. 2011

Martina Musilová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D., za odborné rady a trpělivé vedení při psaní mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu při psaní bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o životě a díle Václava Horyny, regionálního spisovatele východočeského kraje. Jejím cílem je uspořádat Horynovu biografii a bibliografii. Pozornost se upírá na charakteristické rysy Horynovy tvorby s ohledem na jeho sběratelskou činnost a především osobité zpracování pověstí.

Teoretická část se věnuje výkladu a orientačnímu seskupení informací o spisovatelově životě, stručně a přehledně zmiňuje všechny oblasti jeho tvorby, zájem je upřen především k žánru pověstí. Podkladové informace jsou čerpány ze sekundárních zdrojů.

Praktická část pojednává o pověstech. Klade si za úkol pomocí metod analytické, syntetické a komparativní seskupit, rozebrat, interpretovat a porovnat mezi sebou jednotlivé vybrané pověsti. Výsledkem je hlubší proniknutí do spisovatelovy tvorby, seznámení s jeho pojetím pověstí mj. i s ohledem na některé další spisovatele, kteří Horynu ovlivnili nebo se zabývali obdobným tématem. Práce může sloužit i ke snazší orientaci v Horynově tvorbě. Tomu napomůže přehledný katalog, uvedený v závěru práce.

Ke zpracování praktické části sloužilo studium primární literatury.

Klíčová slova

Václav Horyna, pověst, region, analýza, adaptace, ústní lidová slovesnost, pohádky, skupiny.

Summary

The Bachelor Thesis deals with the life and work of Vaclav Horyna, a regional writer, who is connected mainly with the Eastern Bohemian region. Its aim is to introduce Horyna's biography and bibliography. The Bachelor Thesis focuses on the characteristic features of Horyna's literary work, considering his collecting activities and mainly his processing of folk-tales.

The theoretical part deals with the interpretation and information about the author's life. It briefly and clearly mentions all areas of his work - particularly those connected with the folk-tale genre. The background materials are drawn from secondary sources.

The practical part focuses on the chosen folk-tales that are analysed, interpreted and compared together using analytic, synthetic and comparative methods. The result should be an insight into writer's activities, familiarization with author's view of folk-tales

with respect to some other writers that influenced Horyna or that dealt with a similar topic. The Bachelor Thesis, especially the well-arranged catalogue at the end of the thesis, can be also used for an easier orientation in Horyna's work.

I used primary literature to work up the practical part.

Key words

Vaclav Horyna, folktale, region, analysis, adaptation, oral folk literature, fairy tales, groups

Annotation

Diese Bachelorarbeit behandelt das Leben und das Werk des regionalen Schriftstellers Vaclav Horyna, der vor allem mit dem ostböhmischen Kreis verbunden ist. Das Ziel der Arbeit ist die Beschreibung der Biographie und Bibliographie von Horyna. Die Arbeit zeigt charakteristische Zeichen vom Horynas Werk im Hinblick auf seine Sammeltätigkeit und vor allem auf eine eigenartige Sagenverarbeitung.

Der theoretische Teil widmet sich der Darlegung und der Orientierungssammlung der Informationen vom Schriftstellers Werk. Kurz und bündig behandelt die Arbeit alle Bereiche seines Werkes, im Zentrum steht vor allem das Genre der Sage. Für die Informationen wurde die sekundäre Literatur benutzt.

Der praktische Teil beschäftigt sich mit der Stoff der Sage, der mithilfe der analytischen, synthetischen und komparativen Methoden die einzelnen Sagen gruppiert, interpretiert und vergleicht.

Das Ergebnis dieser Arbeit sollte eine gewisse Eindringung in die schritstellerische Tätigkeit darstellen, weiter sollte die Arbeit mit der Auffassung der Sage von diesem Autor bekannt machen, u. a. im Hinblick auf andere Schriftsteller, die Horyna beeinflusst haben oder die, die sich mit dem ähnlichen Thema beschäftigt haben. Die Arbeit kann auch zur leichteren Orientierung in seinem Werk dienen. Dazu kann auch der übersichtliche Katalog am Ende der Arbeit helfen. Zur Verarbeitung des praktischen Teils diene das Studium der primären Quellen.

Schlüsselwörter

Vaclav Horyna, Sage, Region, Analyse, Adaption, mündliche volkstümliche Schrifttum, Märchen, Gruppen

Obsah

1	ÚVOD	10
2	TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1	Popis fondu Václava Horyny (1906–1997)	12
2.2	Životopis Václava Horyny	13
2.3	Tvorba Václava Horyny.....	16
2.3.1	Přehled Horynovy tvorby.....	16
2.4	Václav Horyna jako romanopisec	18
2.4.1	Tesáno do kamene (1948).....	18
2.4.2	Nechaničtí harfeníci (1951)	18
2.4.3	Rouhači a smíškové (1975).....	19
2.4.4	Hubertova brána (1979)	19
2.4.5	Lásky českých královen (1999)	20
2.5	Václav Horyna jako publicista	22
2.6	Další díla Václava Horyny	26
2.6.1	Město v zahradách (1947).....	26
2.6.2	Vlastivěda Královéhradecka (1948)	26
2.6.3	Pomolog Jan Říha a jeho předchůdci (1981)	26
2.7	Důvěrné listy Václava Klementa Klicpery (1982)	27
2.7.1	Otec české veselohry – 200 let od narození V. K. Klicpery (1990)	27
2.8	Vlivy působící na Horynovo zpracování pověstí.....	28
2.8.1	Pověst a její literární adaptace	28
2.8.2	Autorská metoda Václava Horyny.....	30
2.8.3	Zdroje tvorby Václava Horyny	32
3	PRAKTICKÁ ČÁST	35
3.1	Cíl praktické části.....	35
3.2	Použité metody výzkumu	35
3.3	Popis zkoumané látky.....	35
3.4	Horynův způsob zpracování pověstí demonstrováný na příkladu	36

3.5	Analýza pověstí o lidech	39
3.5.1	Pověst Jan za chrta dán a její různé varianty	42
3.5.2	Pověst Obr a vlk a její různé verze	48
3.5.3	Pověst Kacafírek a její různé verze.....	51
4	ZÁVĚR.....	56
5	POUŽITÁ LITERATURA	58
5.1	Primární literatura	58
5.2	Sekundární literatura.....	60
6	PŘÍLOHY	62

1 Úvod

Téma bakalářské práce jsem si zvolila záměrně, především kvůli pozitivnímu vztahu, který mám ke Královéhradeckému kraji. Zmíněný region byl největší inspirací pro tvorbu Václava Horyny, jelikož se zde narodil. Dle mého názoru Václav Horyna patří mezi opomíjené regionální autory. Z tohoto důvodu jsem se také rozhodla věnovat zpracování přehledu jeho spisovatelské a sběratelské činnosti.

Cílem bakalářské práce je přinést přehled života a díla učitele, spisovatele, sběratele a tvůrce pověstí, publicisty Václava Horyny (1906–1997), rodáka z Pamětníku u Chlumce nad Cidlinou. Především pak zaměřit se na pověsti, které zpracoval.

Bakalářská práce se opírá o shromážděnou pramennou a sekundární literaturu, která však nebyla příliš rozsáhlá. Je nutno uvést, že o Horynově životě je možné se dozvědět pouze z jedné existující studie. Proto jsou v práci použity jako zdroje různé publicistické články a statě, které zpracoval buď sám Horyna, nebo mu byly věnovány.

V teoretické části se věnuji přehledu Horynovy tvorby. Studium sekundární literatury se pokusím o ucelený obraz autorova života. Zaměřuji se nejen na jeho osobní život, ale sleduji ho jako autora mnoha románů, cestopisů, publicistických článků, historických studií a zpracovatele pověstí.

Usiluji o detailní přehled Horynova života a shrnutí různorodých oblastí jeho tvorby, především s ohledem na zpracování pověstových látek, které budou i předmětem zkoumání následující praktické části.

Kromě rozčlenění oblastí autorovy tvorby se zaměřuji i na charakteristické rysy jeho práce a vnější vlivy, které na něho působily – zdroje, s kterými Václav Horyna pracoval, jakým způsobem si materiály pro svá díla opatřoval, kdo mu byl inspirací či jakých prostředků při třídění materiálů využíval.

V kapitole Pověst a její literární adaptace jsou prezentovány charakteristiky žánru pověsti, dále se věnuje pojmu adaptace, který je využíván při proměně pověsti lidové na pověst literární. Zároveň ji lze využít jako informační materiál k praktické části.

V praktické části zformuluji hypotézu a provedu výzkum Horynovy pověstové tvorby. Pozornost zaměřím na pověsti o lidech, jelikož právě těm se věnoval nejvíce. Provedu interpretaci pověstí, metodou komparace je porovnám a poukážu na různé způsoby, jimiž s pověstmi pracovali další zpracovatelé.

Kapitola věnovaná autorské metodě má sloužit jako uvedení do následné analýzy. Vysvětluje, jakým způsobem autor ke zpracování jednotlivých pověstí přistupoval a na co se při jejich psaní soustředil. Praktická část se tedy ve zkratce zabývá spisovatelskou činností Václava Horyny zaměřenou na pověsti. Na konci každé analytické kapitoly nabízím její obecné shrnutí.

K práci jsou připojeny přílohy a katalog pověstí, který tvoří její podstatnou část. Každá pověst je zde zařazena podle tématu a dále je stručně shrnut její obsah. Podrobnější popis jednotlivých pověstí nebyl možný vzhledem k jejich délce a omezenosti rozsahu bakalářské práce. Přidané přílohy doplňují nabyté vědomosti o přehledový a obrazový materiál.

2 Teoretická část

2.1 *Popis fondu Václava Horyny (1906–1997)*

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze zakoupil částečný osobní fond Václava Horyny, a to v letech 1985–1986. Zbytek je nadále majetkem jeho ovdovělé ženy Františky Horynové. Odkaz Václava Horyny byl vložen do devíti archivních kartonů pod číslem 11/86, který je uložen v archivu.¹ Bohužel je nepřístupný, jeho otevření se veřejnost dočká až v roce 2027. Celý materiál fondu o Václavu Horynovi byl nashromážděn za léta 1906–1999 a obsahuje neuvěřitelných 1159 archivních jednotek. Mezi ně patří např. rozsáhlý soubor východočeských pověstí, strojopisy, práce o V. K. Klicperovi, tisky z vlastivědných prací Chlumecka a Novobydžovska. Část fondu zůstává stále rodinným dědictvím a archivována není, jedná se o věci osobní povahy, jako jsou osobní korespondence, dopisy a osobní doklady.

---

¹ NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Václav Horyna (1906–1907)*, s. 1.

2.2 *Životopis Václava Horyny*

Václav Horyna se narodil 17. 4. 1906 v Pamětníku u Chlumce nad Cidlinou (okres Hradec Králové) jako první dítě v dělnické rodině. Pracoval jako učitel, sbíral pověsti východních Čech, byl autorem několika románů, psal novinové články atd. Zemřel v úctyhodných 91 letech v Praze dne 25. 8. 1997.

Jeho otec, Josef Horyna, pracoval jako dělník. Václav Horyna pocházel ze tří dětí, měl dvě sestry, Martu a Emu, které se narodily v letech 1909 a 1913.

Od 16. 9. 1912 navštěvoval Základní školu v Hradištku. V roce 1914 pokračoval v Lučicích, poté byl žákem chlapecké školy v Chlumci nad Cidlinou. Povinnou školní docházku dokončil v Kunraticích, kam se jeho rodina přestěhovala z Pamětníku (spadal v těchto letech pod obec Zbraně).

Z Kunratic se Václav Horyna odstěhoval do soukromého bytu v Jičíně. Mezi lety 1921–1925 započal svá další studia na Raisově učitelském ústavu v Jičíně. Zde se věnoval předmětům: mravní chování, náboženství, kreslení, zeměpis, krasopis, fyzika, chemie, dějepis, hudba, hra na housle, klavír, tělocvik a německý jazyk. Horynův prospěch na učitelském ústavu byl podprůměrný. V třídním výkazu lze zjistit, že v průběhu studia, a zejména na jeho konci si známky značně vylepšil. Svá studia ukončil maturitou v roce 1925.

Ihned po ukončení vzdělání, ve školním roce 1925–1926, nastoupil jako učitel do Obecné školy v Novém Městě nad Cidlinou, ovšem pouze jako zastupující učitel.

Dále krátkou dobu působil v Krakovanech jako učitel matematiky, českého jazyka a výtvarné výchovy. V roce 1927 nastoupil vojenskou službu v Liberci.

V dubnu roku 1929 složil zkoušku z učitelské způsobilosti pro obecné školy z předmětů pedagogika, matematika, zeměpis, dějepis, přírodopis, fyzika, kreslení, krasopis, tělocvik, zpěv a po dvacetiměsíční praxi se stal pedagogem.

O jeho pedagogickém působení se můžeme dozvědět např. z kroniky Obecné školy chlapecké v Chlumci nad Cidlinou. Jako výpomocný pedagog zde pracoval v letech 1927–1928. Dále působil v Radovesnicích, Chlumci nad Cidlinou, Hradci Králové a od roku 1966 v Praze.

V době protektorátu učil Horyna na Měšťanské škole v Chlumci nad Cidlinou. Odmítl vyučovat německý jazyk, a proto byl potrestán: tři roky nemohl vykonávat funkci

třídního učitele. V roce 1944 byl totálně nasazen do německého uprchlického tábora, který byl zřízen v Chlumci nad Cidlinou. Pracoval zde jako úředník.

Během války se Václav Horyna aktivně věnoval protiněmeckému odboji. Zapojil se do vlasteneckých aktivit a po celou dobu války pracoval v odbojovém východočeském časopise „V boj“. Tento časopis se stal jedním z nejvýznamnějších periodik v boji proti nacismu a vydával se v Praze, odkud byl šířen po celé zemi. Horyna se za války také podílel na vzniku východočeského studia Československého rozhlasu, které započalo své vysílání v květnu 1945. Nejprve zde působil jako programový vedoucí a nakonec se stal jeho ředitelem.

Od roku 1953 si Václav Horyna rozšiřoval svou pedagogickou způsobilost na Pedagogickém institutu v Hradci Králové. Vystudoval obor pedagogika–výtvarná výchova. Studium dokončil až v roce 1957, protože byl často nemocen.

V letech 1957–1961 pracoval na lesnickém učilišti v Oboře - Kněžíčkách. Tímto místem se nechal inspirovat v autobiografickém románu *Hubertova brána* (1979). Z učiliště přešel na devítiletou školu Jarov v Praze 3. Roku 1966 odešel do důchodu a začal se věnovat spisovatelské činnosti.

Václav Horyna se angažoval v chlumeckém muzeu. Stal se jeho místopředsedou a prosazoval, aby byl pro muzeum adaptován tereziánský trakt chlumeckého zámku. Tento návrh byl jednomyslně odsouhlasen a Horyna se ujal realizace projektu. Dne 16. 8. 1952 zanikl muzejní spolek a převedl veškeré své expozice do rukou národního výboru. V následujícím období byly exponáty přemístěny do zámku. Dnem slavnostního otevření muzea v nových prostorách se stalo 160. výročí narození Václava Klimenta Klicpery.²

Václav Horyna byl velice aktivní a činnorodý člověk, vedl např. vlastivědný kroužek. Zasloužil se o rozšíření sbírky archeologických nálezů. Zlom nastal dne 19. 9. 1954, kdy došlo k obměně celého muzejního sboru. Na post předsedy komise byl zvolen Václav Horyna a původní předseda, Jan Polák, se stal čestným členem.³ Muzeum nahradilo svou původní vlastivědnou expozici exponáty věnovanými především V. K. Klicperovi. Ročně se zde konalo sedm regionálních výstav, osm přednášek a devatenáct dalších akcí. V muzeu Horyna působil až do roku 1961.

Mezi další aktivity Václava Horyny patřila spolupráce s ochotnickým divadlem a od roku 1937 se podílel na festivalu ochotnických souborů Klicperův Chlumec.

---

² NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Václav Horyna (1906–1907)*, s. 4.

³Tamtéž

Většinu života zasvětil sběru pověstí z celého Východočeského kraje.⁴ Tato činnost se stala jeho celoživotním koníčkem. Pověsti pečlivě zaznamenával, zpracovával a připravoval pro knižní vydání. Dochovaly se i romány, poslední z nich byl vydán jeho dcerou až posmrtně. Velkou část svého života zasvětil studiu historie Chlumce nad Cidlinou a odkazu V. K. Klicpery. Celý život sbíral různé dokumenty, spisy a fotografie týkající se tohoto dramatika a básníka.

Velice významným zdrojem informací o Horynově životě je *Přihlašovací kniha* Chlumce nad Cidlinou z let 1911–1939.⁵ Z ní se např. dozvídáme, že se oženil až v roce 1930 s Františkou Bělkovou, dcerou bednáře v Chlumci nad Cidlinou. Několik měsíců žil se svou ženou v malém nájemním bytě a v roce 1935 se odstěhoval do menší vilky. V roce 1945 celá rodina přesídlila do Hradce Králové. Václav Horyna zde získal práci v rozhlasu a podílel se na založení východočeského rozhlasového vysílání. Do roku 1949 vedl kulturní redakci královéhradeckého krajského studia. Posluchači si mohli vyslechnout jeho relace věnované regionálním osobnostem. Horynovy příspěvky vysílala i československá televize, a to v pořadu *Úsměvy mistrů*. Od roku 1961 bydlel trvale v Praze, ale z jeho vzpomínek víme, že léto trávil vždy v Chlumci nad Cidlinou. O jeho zásluhách o rozvoj města byla napsána řada článků a oceněny byly také udělením čestného občanství. V roce 1986 se stal zasloužilým pracovníkem kultury.⁶

V roce 1931 se Václavu Horynovi a jeho ženě Františce Bělkové narodila dcera Hana a o deset let později syn Jiří. Jeho dcera Hana Horynová, později provdaná Nováková, dosáhla vysokoškolského vzdělání na Vysoké škole zemědělsko-inženýrské v Praze. Po celý život pracovala na vysokých postech ve svém oboru, ale následovala i otcův odkaz v oblasti publicistiky, když psala do odborného metodického časopisu. Syn Jiří se vyučil v oboru elektrotechnik na průmyslové škole elektrotechnické.

---

⁴NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Václav Horyna (1906–1907)*, s. 5.

⁵ Tamtéž, s. 6.

⁶ Tamtéž

2.3 *Tvorba Václava Horyny*

2.3.1 *Přehled Horynovy tvorby*

Václav Horyna se ve svém díle zaměřil na beletristické zpracování východočeských pověstí. Pocházel z rodiny, ve které se vyprávění sbírala po celé generace. Již jeho dědeček Václav (1838–1921) a otec Josef (1880–1946) se sběratelské činnosti věnovali a výsledky jejich práce obohatily Horynovy sbírky.

Horyna pověsti sepisoval, postupně rozšiřoval a knižně vydával. Velkou část své tvorby věnoval osobnosti Václava Klimenta Klicpery. Dále také vydával povídky, romány, vlastivědné práce či různé druhy studií. Přestože začal Václav Horyna psát ve velmi neklidné době, jeho tvorba nebyla nijak významně ovlivněna hrozbou nacismu, později komunismu.

Svou spisovatelskou činnost zahájil knihou *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova* (1941). Jeho první soubor vyšel ve značně nepříznivém období, kdy Němci postupně obsadili Československo, a národ se cítil ohrožen. Dílo budilo zájem nejen čtenářů, ale i kolínského gestapa, kam byl Václav Horyna několikrát předvolán.

V roce 1947, dva roky po osvobození Československa, Horyna vydal sbírku *Pověsti českého severovýchodu*.

Ve 40. a 50. letech vyšly Václavu Horynovi knihy *Stopami dalekých světů* (1948), *Tesáno do kamene* (1948), *Poslední větreno* (1949) a *Nechaničtí harfeníci* (1951). Roku 1961 pak *Sluneční střelec*, který byl rozšířeným vydáním *Pověstí z kraje Klicperova a Malátova* a obsahoval i pověsti z již vydaných knih, jako byly *Pověsti českého severovýchodu*, *Stopami dalekých světů* a *Poslední větreno*.

Dalšími díly byly *Rouhači a smíškové* (1975), *Hubertova brána* (1979), *Perly mezi kamením* (1980), *Důvěrné listy Václava Klimenta Klicpery* (1982), *Lžíce medu, špetka pepře* (1989), *Otec české veselohry* (1990). Horynův zájem o historii se projevil v románu *Lásky českých královen*, který vyšel až posmrtně, v roce 1999.

Václav Horyna psal i menší literární texty: *Město v zahradách* (průvodce po Chlumci nad Cidlinou, 1947), *Učitelský profil Václava Klimenta Klicpery* (1958), *Novobydžovsko* (průvodce, s dalšími autory, 1959), *Vlastivěda Královéhradecka* (1968, s dalšími autory), *Pomolog Jan Říha a jeho předchůdci* (1981), *Otec české veselohry* (1992).

Další oblastí tvorby Václava Horyny bylo publikování novinových článků, které vycházely v periodikách: *Rudé právo*, *Hlas revoluce*, *Tvorba*, *Chlumecký zpravodaj*, *Estetická výchova*, *Literární noviny*, *Náš kraj*, *Naše vlast*, *Nové Hradecko*, *Pochodeň* (Hradec Králové), *Rozhlas*, *Venkov*, *Učitelské noviny*, *Lidová škola zemědělská* či *Chlumecké listy*.

2.4 Václav Horyna jako romanopisec

2.4.1 *Tesáno do kamene* (1948)

Dílo bylo vydáno v roce 1948 v počtu 3000 výtisků nakladatelstvím R. Prombergera v Olomouci.

Tesáno do kamene je historický román z období druhé světové války, kdy Evropu i Československo okupovala vojska Adolfa Hitlera. Autor v knize zobrazuje nelehkou pozici českých občanů při mobilizaci v roce 1938.

Ústředním hrdinou je mlynář a pracovník na pile Josef Hraba z Výprachtic, který byl stíhán gestapem. Josef Hraba byl vlastencem, bojoval proti útlaču a pořádal shromáždění místních obyvatel za účelem sjednocení českého národa proti hitlerovské moci.

V románu vystupuje mnoho postav, ať už se jedná o Josefovou rodinu či jeho přátele, kteří se postavili proti režimu, a proto byli posíláni do koncentračního tábora v Terezíně. Kniha není kupodivu plná strachu, ale naopak je z ní cítit odvaha a chuť postavit se bezpráví.

Hlavní zlom v Hrabově životě nastává, když se účastní sporu s německými pracovníky pily. Hlavní hrdina se bouří, když je spolu se svými spolupracovníky viněn, že bere německým pilařům práci. Tím se dostává do povědomí gestapa. Dlouho odolává a nepřipouští si vážnost situace. Neuvědomuje si, že by za svou prostořekost mohl zaplatit životem. Nakonec se rozhodne ukrýt se ve vlastnoručně vyrobeném krytu pod pilou.

V krytu ani na chvíli nepřemýšlí nad svým vlastním osudem, naopak každou noc vychází ven, aby pomáhal občanům v odboji. Román končí ve stejném okamžiku jako sama válka. Z koncentračních táborů se Josefu Hrabovi vracejí kamarádi, kteří měli štěstí a přežili.

Román je čtivý a působí autenticky, především díky historickým reáliím.

2.4.2 *Nechaničtí harfeníci* (1951)

Kniha vypráví o lidové tradici harfenictví jako řemesla, které se v Královéhradeckém kraji rozšířilo. Počátky tohoto řemesla se vztahují k Nechanicím, kde se dle ústního podání objevil první harfeník Václav Gall.

2.4.3 *Rouhači a smíškové* (1975)

Horynova publikace *Rouhači a smíškové* byla vydána Mladou frontou roku 1975. Kniha je členěna do jedenácti kapitol (Králov blázen, Zloděj nebeských ohňů, Boj o vynález století, Český Archimédes, Erat unum cantor bonus, Klicperův klobouk nejdívtvornější, Kočár do Brixenu, Dopisy nikdy neodeslané, Svatozář nad kšticí komediantovou, U brady spiklencovy, Patálie s violami), které se týkají životů významných osobností 19. století: slavných vynálezců, bratranců Veverkových, Prokopa Diviše, Josefa Resslera, hudebního skladatele Antonína Dvořáka, Josefa Maláta, politika a novináře K. H. Borovského, spisovatelky B. Němcové a dramatika V. K. Klicpery.

Výběr osobností v Horynově knize není nahodilý. Všichni, o kterých Václav Horyna psal, měli spojitost s jeho rodným krajem. Některé osobnosti se ve východních Čechách narodily, jiné tam působily nebo byly s tímto krajem spojeny citovými vazbami.

V knize se zrcadlí autorovo historické zanícení, jeho znalosti místopisu, krajových tradic, místních zvláštností a dobových poměrů. Autor se zaměřuje na ty momenty v životech osobností, kterými výrazně zasáhly do smýšlení prostých lidí při „probouzení národa“ v 19. století.

Celý děj má pomalý a nevzrušivý průběh, naznačující poklidné tempo života 19. století.

Kniha Rouhači a smíškové má snahu dokázat především mladým lidem, že načerpat znalosti o významných osobnostech historie lze i zábavnou a čtivou formou.

2.4.4 *Hubertova brána* (1979)

Dílo bylo vydáno vydavatelstvím Mladá fronta v roce 1979. Zajímavostí je deníková forma, tedy v záhlaví každé kapitoly najdeme datum, kdy se daná událost odehrála. Václav Horyna si denní záznamy vedl při své pedagogické činnosti na lesnickém učilišti v Oboře nad Žehuňským rybníkem. *Hubertova brána* byla napsána jako autobiografický román a název vznikl podle sochy sv. Huberta, patrona všech myslivců, umístěné před branou do areálu školy. Kniha je rozdělena do třiceti pěti kapitol a tvoří ji vlastní zkušenosti autora, který je též vypravěčem knihy a vystupuje v díle jako učitel matematiky a českého jazyka.

V *Hubertově bráně* autor zobrazil rok studia učňů na učilišti v Oboře. Všichni společně bydlí na internátě, kde se musí naučit vycházet jeden s druhým, společně studují, chodí do lesa na praxi a vykonávají mnoho jiných činností. Horyna též popisuje nesnadný

úkol pedagoga na ryze chlapecké škole. Román končí se školním rokem, kdy se studenti vyššího ročníku loučí s Oborou, s učiteli a nastupují do škol v Trutnově.

Hubertova brána dává nahlédnout do problematiky výchovy a vzdělávání mládeže. Autor popisuje Oboru i její okolí, věnuje se též popisům druhů zvěře, které se v oblasti vyskytují.

2.4.5 *Lásky českých královen* (1999)

Román *Lásky českých královen* završuje celou řadu knih Václava Horyny. Byl vydán jako jeho dvacátá publikace roku 1999. Václav Horyna se vydání svého díla bohužel nedožil, protože dne 25. srpna roku 1997 zemřel. Román, zobrazující dobu středověku, je rozdělen do čtyřiceti šesti kapitol.

Román popisuje vládu Václava II., jenž byl vězněn Otou V. Braniborským. Jsou zde zachyceny i spory s církví. Václav II. se oženil s Gutou Habsburskou, která mu porodila čtyři děti (Annu, Elišku, Markétu a jednoho následníka trůnu Václava III.). Guta záhy zemřela a jeho další manželkou se stala v roce 1300 Eliška Rejčka, jež mu dala jednu dceru Anežku. Když Václav II. zemřel, Eliška se znovu provdala za Rudolfa Habsburského.

Po smrti Václava II. se román zaměřuje na dvě ženy - Elišku Rejčku a Elišku Přemyslovnu, dceru zemřelého Václava II. Václav Horyna je popisuje jako sokyně, které se nenáviděly.

Eliška Rejčka je líčena jako žena velice pyšná, tvrdohlavá, ale také prahnoucí po lásce. Když zemřel Václav II., její oporou a milencem se stal Jindřich z Lipé, šlechtic ze starobylého panského rodu Ronovců.

Čtenář je provázen po královském dvoře i šlechtických sídlech, navštěvuje soukromí tehdejší vyšší vrstvy. Díky Václavu Horynovi proniká do pestrého života králů a královen, šlechty i poddaných na pozadí velmi precizně propracovaných historických faktů.

Dílo se velice liší například od Horynovy *Hubertovy brány*. Postavy, které vystupují v knize *Lásky českých královen*, jsou líčeny v mnoha detailech.

Eliška Přemyslovna toužila po lásce Jana Lucemburského, ale on se v české zemi necítil dobře, a proto trávil většinu svého času v cizině. Ne nadarmo se mu začalo říkat „král cizinec“.

Eliška Rejčka prožila opravdovou lásku až s Jindřichem z Lipé. Když zemřel, opustila své sídlo v Hradci Králové a vstoupila do cisterciáckého konventu ve Starém Brně.

Lze říci, že osudy Elišky Rejčky a Elišky Přemyslovny byly podobné, protože obě ztratily milovaného muže. Román končí smrtí obou šlechticů a nástupem Karla IV. na trůn.

V díle se objevuje polština, latina a němčina. Nalezneme zde též jmenný rejstřík, slovníček staré češtiny, rodokmen posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků.

Román obsahuje mnoho ilustrací a poznámek pod čarou, které napomáhají čtenáři urychlit orientaci v textu.

Václav Horyna se snažil navázat na tradice českého historického románu tak, jak se vyvíjel v dílech klasiků 19. století.

2.5 Václav Horyna jako publicista

Kromě další činnosti se Václav Horyna zabýval také publicistikou. Své příspěvky vydával jak v odborných periodikách, tak i v běžných časopisech. Publikoval v *Rudém právu* (1973), *Hlasu revoluce*, *Tvorbě*, *Chlumeckém zpravodaji* (od 1973), *Estetické výchově*, *Literárních novinách*, *Našem kraji*, *Naší vlasti* (1957), *Novém Hradecku*, *Pochodni* (Hradec Králové), *Rozhlasu* (1988), *Venkově* (1937–1942), *Učitelských novinách*, *Lidové škole zemědělské* (1938–1940), či *Chlumeckých listech*.

Dalším místem, kam rád a často přispíval, byly sborníky – *Od Klicpery po Stroupežnického* (1942), *Pamětní spisek k 160. výročí narození V. K. Klicpery* (1952), *Hradecký kraj*, *Novobydžovsko* (1959), *Klicperův Chlumec a Východní Čechy*. Články ve výše uvedených sbornících se týkaly především historických událostí, vlastivědných zajímavostí či pedagogické činnosti.

Do každého čísla *Chlumeckých listů* psal jednu z pověstí z knihy *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*. Počátek každého Horynova příspěvku byl uveden slovy:

Snad každé místo našeho kraje se pojí s nějakým tajemstvím minulosti, starými pověstmi či dalšími dávnými vyprávěními. Mnohé je již zapomenuto a navždy ztraceno. Nakonec zmizí linie přenášení vyprávění z otce na syna tak, jak to dříve bývalo zvykem. Dnešní doba přinášející denně tisíce komerčních informací z celého světa nepřeje zdánlivě nedůležitému a nezázivnému povědomí uplynulých časů. Každý z nás by však měl alespoň částečně znát minulost svého kraje.⁷

Periodiky postupně prošly pověsti jako: *Žehuňský vodník*, *Studánka svatého Václava*, *O lázních svatojánských*, *Smrt kněžny Libuše nebo Dívčí vojna*.

Kromě *Chlumeckých listů* psal velké množství článků do *Chlumeckého zpravodaje*. Své články publikoval nejen do rubriky *Osobní zprávy*, ale také do rubriky *Kultura v našem městě*. Nalezneme zde články věnované mnoha významným osobnostem: *Dopis příteli* (věnováno Josefu Hartmanovi), *Návraty k A. Sovovi*, *Památce Jiřího Procházky*, *Josefovi Rumlerovi – 65*, *Kdo to byl František Klicpera*, *Národnímu umělci Vincencovi Benešovi*, *Nedožité jubileum RNDr. Dobroslava Žofáka*, *Nad obrazy Vincenta Beneše*.

---

⁷ Pověsti chlumeckého kraje. *Chlumecké listy*, s. 40.

Níže jsou uvedeny některé z Horynových nejzajímavějších článků jako nástin jeho publicistické tvorby.

Hlubinný opukový důl na Chlumecku (1957)

Václav Horyna se v tomto příspěvku zabývá záhadou opukového lomu u Skalky, který byl největším lomem na Chlumecku. Místní obyvatelé si po dlouhá léta stěžovali na propady půdy, kde se ztrácely třeba i stroje. Nakonec se celá záhada vysvětlila. Před mnoha lety totiž jeden hrnčíř z Libranic na Hradecku objevil kvalitní vlastnosti opuky. Místo hlíny si právě na opuce vystavěl obchod a v lomu vyhloubil několikametrové jámy, které byly postupem času zasypány jílem. Na tuto událost přišli až zpětně geologové zabývající se touto záhadou.

Výtvarné zpracování těsta (1957)

V tomto článku z roku 1957 vyjadřuje Václav Horyna obdiv k dlouholeté pekařské tradici v Chlumci. Věnuje se tradiční výrobě perníku, vánoček a výrobků jak ze sladkého, tak slaného těsta.

Nakladatelé Václava Klimenta Klicpery (1959)

V tomto článku jsou prezentováni tři významní nakladatelé (Jan Hostvít Pospíšil, Jan Perner z Bratčic u Čáslavi, Josef Ambrož Gabriel z Loučné na Sušicku), kteří vydávali díla Václava Klimenta Klicpery.

To byl český učitel (1969)

Příspěvek se věnuje dobřenickému učiteli Františku Jirsákovi, jenž byl všestranným pedagogem a zajímal se jak o poznatky z matematiky, tak ze společenských věd a historie. Podle Václava Horyny byl nejen pedagogem, ale také poradcem a přítelem všem svým studentů.

Nad obrazy Vincence Beneše (1974)

Článek *Nad obrazy Vincence Beneše* je příspěvkem ze dne 22. května 1974, kdy členové městského národního výboru pan Holanec, Tamele a paní Hrabíková reprezentovali město na vernisáži výstavy obrazů umělce Vincence Beneše, konající se v pražském Mánesu.

Celou vernisáž uspořádal Svaz českých výtvarných umělců a Národní galerie pod záštitou Ministerstva kultury ČSR.

***Kdo byl František Klicpera* (1976)**

Jedná se o text zachycující život Václava Klimenta Klicpery. Věnuje se zejména jeho literární činnosti, vědeckým úvahám, jeho odborným lékařským článkům a velkému množství statí, které Václav Kliment Klicpera za svého života vydal. Václav Horyna o Klicperovi hovoří jako o všestranně nadaném a činném spisovateli.

***Národní umělec Vincenc Beneš* (1979)**

Václav Horyna věnoval tento článek v *Chlumeckém zpravodaji* národnímu umělci Vincenci Benešovi, nositeli Řádu republiky. Uvádí, jakým způsobem se s ním přišli jeho věrní obdivovatelé naposledy rozloučit. Obřad se konal dne 3. dubna roku 1979. Pohřbu národního umělce se účastnil také prezident republiky Gustav Husák.

***Nedožitě jubileum RNDr. Dobroslava Žofáka* (1983)**

Článkem vzdal Václav Horyna hold tomuto významnému pedagogickému pracovníkovi. Horyna v textu shrnuje Žofákův přínos v oblasti botaniky jak na našem území, tak např. v Jugoslávii.

***Chlumečák, který bořil a stavěl Prahu* (1987)**

V tomto příspěvku se Václav Horyna věnuje architektovi a staviteli Josefu Procházce, který zemřel v roce 1938. Jako absolvent německé a české techniky, který získal praxi z Rakouska, Bosny a Hercegoviny a Bulharska, byl tvůrcem šedesáti čtyř činžovních domů a průmyslových budov v Praze. K příležitosti Jubilejní výstavy 1891 se podílel na výstavbě průmyslového paláce, strojozny a ostatních budov. Tento architekt se úspěšně podílel na budování královského města Prahy.

***Josef Rumler – 65* (1987)**

Článek, umístěný v *Osobní rubrice Chlumeckého zpravodaje*, je životním portrétem Josefa Rumlera, básníka, literárního historika, překladatele a editora. Podle Václava Horyny byl Rumler všestranným člověkem, např. se věnoval práci v nakladatelství

Československý spisovatel. Autor ho označuje jako člověka, jemuž se práce stala vášní a radostí.

***Návraty k A. Sovovi* (1987)**

Autor umístil tento příspěvek do *Chlumeckého zpravodaje* pod názvem *Pobyt básníka ve Štítě*. Shrnuje zde život Antonína Sovy. Mluví o jeho pobytu ve Štítě, přínosu pro literaturu a jeho všeobecné oblíbenosti.

***Památce Jiřího Procházky* (1987)**

Tento novinový článek věnoval Václav Horyna panu Jiřímu Procházkovi, fyziologovi světového významu a členovi České společnosti nauk. Autor se vyjadřuje k jeho celoživotnímu přínosu pro vědu a lékařství. Hovoří o něm s velkým obdivem a úctou.

***Dopis příteli* (1991)**

Vzpomínkový článek věnovaný Josefu Hartmanovi, který zemřel dne 8. ledna 1991, napsal Horyna s potřebou poukázat na vztah zemřelého k Chlumci nad Cidlinou. Hartman tomuto městu zasvětil celý život. Horyna tak příteli vzdává dík za společnou práci na díle *Město v zahradách*.

***Padesát let od květnového povstání* (1995)**

Příspěvek byl vydán v periodiku *Chlumecké listy*. Autor zde popisuje účast občanů Chlumce nad Cidlinou na revolučním národním hnutí po roce 1945.

***Stopy k pomníku T. G. Masaryka* (1995)**

Článek *Stopy k pomníku T. G. Masaryka* popisuje výstavbu pomníku, který byl v Chlumci nad Cidlinou postaven na počest T. G. Masaryka. Horyna líčí, jak tento pomník v roce 1939 vznikl a jak musel být nedlouho poté několika vlasteneckými občany sejmut a uschován, protože se blížila druhá světová válka. V roce 1945 se město se sochou opět shledává, je umístěna na stejné místo jako předtím. Pomník je roku 1968 bohužel zcizen neznámým zlodějem.

2.6 Další díla Václava Horyny

2.6.1 Město v zahradách (1947)

Kniha s podtitulem *Průvodce po Chlumci nad Cidlinou a okolí* byla Václavem Horynou sepsána roku 1947.

Publikace se zaměřuje na město Chlumeck nad Cidlinou, na jeho kulturní i historické zázemí, hospodářství, školství a přírodní a turistické zajímavosti.

2.6.2 Vlastivěda Královéhradecka (1948)

Vlastivědu Královéhradecka vydalo v r. 1968 nakladatelství v Havlíčkově Brodě v počtu 5000 výtisků. Byla zpracována učiteli Královéhradecka za podpory národních výborů a společenských organizací na počest padesátého výročí vzniku Československé republiky.

Materiály k publikaci byly získávány po několik let a kniha měla sloužit spíše k vlasteneckému uvědomění než jako učebnice dějepisu.

Publikace je rozdělena do dvou částí. První celek pojednává o Královéhradeckém kraji komplexně a druhý je věnován jednotlivým obcím okresu. V díle Václav Horyna uvádí statistické údaje a s pomocí odborné literatury zpracovává etymologický vývoj místních jmen, pojednává také o poloze, povrchu, vodstvu, podnebí, geologické stavbě a výskytu nerostných surovin v Královéhradeckém kraji.

2.6.3 Pomolog Jan Říha a jeho předchůdci (1981)

Kniha nese podtitul *K ovocnářské tradici Chlumecka* a byla vydána roku 1981 Českým zahrádkářským svazem v Chlumci nad Cidlinou.

Text shrnuje historii ovocnářství na Chlumecku a připomíná největší odborníky v tomto odvětví a jejich zásluhy. V první řadě se věnuje panu Janu Říhovi, který se stal roku 1892 okresním zahradníkem v Chlumci nad Cidlinou. Dále se Václav Horyna zmiňuje o významných ovocnářích, jakými byli Bartoloměj Karet, Matěj Rössler, Alois Velich, Josef Eduard Proche, Václav Vacek a Václav Karas.

2.7 *Důvěrné listy Václava Klementa Klicpery (1982)*

Kniha *Důvěrné listy Václava Klementa Klicpery* vyšla roku 1982 v Hradci Králové, v počtu 4500 výtisků. Do obrazových příloh bylo použito dokumentárních materiálů z autorova archivu.

Václav Horyna důkladně prostudoval veškeré dostupné materiály o této osobnosti, využil svého soukromého archivu i Klicperovy literární pozůstalosti, kterou mu předal profesor Ferdinand Strejček.

Knihu *Důvěrné listy V. K. Klicpery* můžeme označit za uměleckou románovou kroniku ve formě korespondence. Tvoří ji systematicky a chronologicky uspořádaná korespondence doplněná o dobové události.

Václav Horyna zvládl i nelehký úkol překladatele a stylisty, když musel většinu dopisů přeformulovat do současné češtiny. Originální listy byly totiž psány obrozeneckou češtinou a prokládány německými statěmi. Autorovi se podařilo najít jednotící jazykový kód pro všechny dostupné materiály, a tak je podat svým čtenářům ve srozumitelné a čtivé formě.

Celkově dílo působí jako jazykově celistvé, současné a dnešní, pouze s malým nádechem někdejší obrozenecké pravopisné konvence.

2.7.1 *Otec české veselohry – 200 let od narození V. K. Klicpery (1990)*

Tato brožura navazuje na románovou kroniku *Důvěrné listy V. K. Klicpery*. Byla vydána v roce 1982 k výročí dramatikova narození. Je rozdělena do třiceti pěti krátkých kapitol, z nichž každou obohacuje citát z Klicperova díla. Použité materiály pocházejí jak z chlumeckého archivu, tak z fondu Krajského muzea v Hradci Králové a literárního oddělení Národního muzea. Celá publikace shrnuje celý život Václava Klementa Klicpery, obsahuje např. zajímavé informace z období jeho dospívání, školních let, pojednává také o pracovních i životních úspěších a neúspěších.

2.8 Vlivy působící na Horynovu zpracování pověstí

2.8.1 Pověst a její literární adaptace

Pověst je jedním z útvarů lidové slovesnosti, který se šířil ústním podáním. Jedná se o jakési vyprávění, jež se na rozdíl od pohádky váže na určité místo, dobu nebo postavu a vyznačuje se objektivností sdělení, kdy vypravěč sám není v příběhu zainteresován. U pověstí lze předpokládat reálnost některých faktů.

Tento žánr je někdy mylně zaměňován za pohádku. Ve srovnání s ní však má prostou stavbu a nedá se hovořit o ustálené formě, která je naopak pro pohádku značně charakteristická. Dalším výrazným znakem pověstí je didaktičnost a etické poselství. Dobro nemusí vždy zvítězit nad zlem, jak tomu bývá běžně v pohádkových příbězích. V pověsti se vyskytuje pouze jedna zápleтка a vypravěč věří, že sděluje pravdivý příběh, ač je jeho výklad spojen s nadpřirozenými jevy a postavami, jakými jsou čarodějnice, hastrman nebo čert. Tuto pravdivost potvrzuje svědectví lidí: *Myslíte, že to není pravda? Já tomu věřím., To nejní pohádka, to prej jistě se stalo...Pravda je to! Nemám to ze sluchu, ale je to pravdivá věc...*

Pověst je dramatické vyprávění, které postupně graduje a jeho závěr čtenáře překvapí. Příběhy jsou zasazeny do minulosti, vypovídají o tom, co se stalo před dlouhou dobou, takže tvůrce a vyprávění si jsou časově vzdáleni. Proto pověst nezrcadlí období, o němž vypráví, ale dobu svého vzniku.⁸

Pověst plní řadu funkcí: poznávací, vzdělávací, výchovnou, dokumentární, ale také působí jako inspirativní námět mnohým autorům, a to především pro svou básnivou imaginaci.

K pověsti jako epickému prozaickému žánru lidové slovesnosti se vzdělané vrstvy obyvatelstva stavěly negativně, označovaly ho jako nekvalitní. Zlom v nahlížení na pověsti nastal až v době preromantismu a romantismu, kdy vznikla potřeba přetvořit lidovou pověst na literární. Hlavním rozdílem mezi nimi je tradice podání. U lidové pověsti je ústní, vyprávěná, u literární již písemně zaznamenaná. Pověst se tedy přetváří z bezprostřední komunikační roviny na širokou rovinu nepřímou, tedy písemnou.

---

⁸ KOUDELKOVÁ, Eva. *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska*, s. 5.

Při proměně pověsti lidové na pověst literární spisovatel využívá adaptace, a tak pověst literárně přetváří. Autor literárních pověstí vybírá vhodné látky z širšího spektra zdrojů, shromažďuje je, třídí a následně upravuje. V literárních pověstech můžeme sledovat posun ve výběru některých látek, které nesly náboženské, obscénní či jiné prvky, které autor literární pověsti raději zaměňuje za látky nadčasovější, přístupnější a takové, které budou vyhovovat současné čtenářské obci.⁹

Adaptace folklorních pověstí jsou přizpůsobeny současnému čtenáři a jejich úkol spočívá v obeznámení mládeže s texty lidové slovesnosti ve formě, která bude srozumitelná a čtivá pro širokou škálu mladých čtenářů. Forma adaptace jako výsledek autorského literárního postupu, parafráze či převyprávění se řadí k rozšířenému okruhu literární tvorby, která se šířila od doby obrození až po současnost. Adaptace však nemůže být ve své definici omezena jen na převod z ústního do písemného – literárního podání, její tvůrci pouze nepřeskupují myšlenky a neparafrázuji dílo, ale snaží se sesbírat a setřít více textů, které pak obohacují o slovní nadstavbu s ohledem na vhodné historické zázemí. Celkově je kvalita literárních adaptací závislá na množství užitých zdrojů a jejich vhodném spojení, stejně tak jako na literárních úpravách, kterých autor využívá. Některé adaptace lidových látek měly značnou tendenci k nepřirozenosti, neúplnosti či přehnanému zdůrazňování dobrodružnosti či fantastičnosti.¹⁰

Adaptátoři lidových látek byli více či méně kvalitní, z těch nejvíce přínosných bychom mohli jmenovat B. Němcovou, dále K. J. Erbeny, B. M. Kuldu, J. Š. Kubína, V. Říhu, aj.

V dnešní době je trendem beletrizace folklorní pověsti, což znamená, že autor zachovává motivy původní verze pověsti, ale upravuje ji ve způsobu podání. S tímto postupem tvoření pověstí se ztotožňuje i Václav Horyna. Celý příběh je veden narací, která je rozšířena o různé dialogy, doplněna o historické souvislosti či další motivy. Tato tendence tedy sblížuje pohádku a pověst jako literární žánry. Zároveň může z tohoto přibližování plynout hrozba ztráty hlavní funkce pověstí i pohádek samotných. Nebezpečí nastává v případě, že autor při adaptaci textů nepracuje s materiálem původním, ale již nějak modifikovaným, a tím nastává riziko neautentičnosti literární pověsti. Vzniká vlastně příběh, který za pověst již považován být nemůže.¹¹

---

⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, s. 99.

¹⁰ ČENKOVÁ, Jana, et al. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*, s. 99.

¹¹ KOUDELKOVÁ, Eva. *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska*, s. 58.

2.8.2 *Autorská metoda Václava Horyny*

O Václavu Horynovi nemůžeme říci, že byl v užším slova smyslu regionálním autorem, ale je pravda, že sběr pověstí zaměřoval především na oblast východních Čech. Tyto pověsti nepublikoval v přesném znění získaném od lidových vypravěčů. Do děl vkládal i vlastní prvky (viz níže). Václav Horyna pověsti komponoval zcela specifickým a jedinečným způsobem, díky jeho podání vznikala díla nová, i když předloha byla již dříve vytvořena nebo ústně tradována. Při zpracování pověstí ustupují prvky lidového podání. Použitím historických reálií se Horyna snažil zvýšit poutavost děje a zajistit, aby se čtenář lépe orientoval v čase. Tato autorská metoda je pro Václava Horynu příznačná. Nelze tedy ztotožňovat pověst Václava Horyny s pověstí lidovou, šířící ústním podáním a určenou prostou dějovou linií. Celý příběh se odehrává na jednom místě, v krátkém časovém úseku, má jednoduchou zápletku. Dochází k redukci počtu postav a ztrátě dějových odboček. Lidová pověst se vyznačuje úsporným vypravěčským stylem. U textů Václava Horyny je tomu právě naopak. Přestože vyprávěcí linii se věnuje lidový vypravěč, do textu se promítá spisovatelův specifický styl.

Jádro pověsti se Horyna snažil zanechat v původním znění a zaměřil se na poutavost děje, jazyk, lokalizaci a postavy. Jeho příběhy přestávají mít jednoduchou zápletku, nejsou strohé, obsahují více motivů. V některých textech nalezneme velice detailní prokreslení postav a krajiny. Jelikož pověsti převážně předčítal svým žákům, kladl důraz na srozumitelnost, i když někdy využíval archaismy a historismy, jejichž užitím zvýraznil dobovost příběhu. Pro přehlednost a lepší orientaci v textu odkazuje na slovníček pojmů, který se nachází téměř v každé jeho knize.

Mnozí čtenáři nesprávně zaměňují jeho pověst s pohádkou. Shoduje se s ní v několika aspektech. Horynovy pověsti mají zpravidla šťastný konec, objevují se zde nadpřirozené síly, bytosti a kouzla, ale na rozdíl od pohádky se neváží k žádné historické postavě nebo události a nejsou ani časově a místně zařazeny.

Horyna se vyjadřuje ke své práci takto:

První pověsti jsem zaznamenal doslovně podle vyprávění starců. Nezasahoval jsem do jejich vzpomínek. Avšak ne všem vypravěčům dal Bůh umění slova. Některá pověst byla strohá, jindy jsem slyšel nevhodné výrazy, často bylo třeba zavolat jiného, aby pověst dokončil. Selhávala paměť a vyrůstalo nesčetné množství variantů podle obrazotvornosti jedinců. Pověsti jsem sbíral především pro výchovu školní mládeže. Když jsem ji na

zkoušku předčítal původní záznamy, nepotkal jsem se s očekávaným úspěchem. Stručné a zhuštěné články nikoho nezaujaly. Děti se k nim chovaly chladně a stále očekávaly pokračování. Byl jsem postaven před dvě možnosti: buď pečlivě zaznamenat vyprávění stařešin a vydat je coby sešitek k dalšímu studiu, nebo odít je do krásnějšího roucha, jak píše k svým pověstem i Adolf Wenig. Rozhodl jsem se pro způsob druhý. Pověsti jsem nejen konservoval, ale při přísném zachování jejich podstaty jsem je uložil do poutavého prostředí, oživil vlastními dotazy paměť vypravěčů a opravil jejich chudičkou mluvu.¹²

---

¹² HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 10.

2.8.3 Zdroje tvorby Václava Horyny

Pro Václava Horynu je velice příznačná práce s pramenným materiálem. Oldřich Syrovátka ve své knize *Současná česká literatura a folklór* (1985) uvádí, že autoři se většinou spokojili s tištěnými sbírkami nebo archivními zápisy přejatými z druhé ruky. Horyna byl v tomto jiný. Inspiraci hledal zejména v lidových vyprávěních, které mu sdělili rodinní příslušníci, známí a přátelé z východočeského kraje, kteří měli pověsti zažité. Například Marie Machková se stala jeho hlavní informátorkou, dále to byli jeho kolegové, zvláště Gizela Hajnová-Vokálová z Polních Chrčic na Kolínsku.

Horyna mnohdy pracoval pouze s osnovou pověstí, z níž vytvářel košaté příběhy. Další podklady sbíral u svých žáků na různých školách, kde vyučoval. Nelze opomenout akademika Bohumila Němce, rodáka z Prasku u Nového Bydžova, který Horynovi poslal svazek pověstí z Chlumu, jež mu vyprávěla děvečka Kateřina. Sbírkou Horynových textů dále rozšířil i akademik Jiří Horák. Poskytl mu torzo dvou pověstí, z něhož Horyna vytvořil vlastní skladby Permoník ze stříbrné Příbrami a Poctivec z Jelenice.

Pověsti, tvořící podstatnou část jeho tvorby, byly v některých případech jen těžko dostupné. Horyna nebyl jen jedinečný ve způsobu zpracování textů, které zaznamenával z různých koutů Čech, ale také ve sběru pověstí. Většina zpracovatelů zabývajících se pověstmi disponovali látkami, jež zpracovali jiní autoři. Stejně tvořil např. zpracovatel pověstí Miloš Václav Kratochvíl.

Horynovým hlavním zdrojem informací se stali především obyčejní lidé vesnického původu. Příběhy znali již z vyprávění svých rodičů či prarodičů. Tímto způsobem bylo vyprávění uchováváno, ale bohužel v některých případech nebyly příběhy zcela kompletní. Horyna poté volil další informátory nebo prameny informací, díky nimž mohl dějovou linii příběhu ucelit. V hojné míře využíval písemných zdrojů a publikací, jako byla *Kronika česká* nebo *Hrady, zámky a tvrze Království českého* apod. Sam Horyna o svých zdrojích říká: *Pomáhali mi vydatně učitelé národních škol, kronikáři a školní mládež. Na svých toulkách v kraji Klicperově a Malátově jsem besedoval s mnoha starci, pozorně naslouchal jejich vyprávění a prolistoval kroniky samorostlých písmáků. Kde už stařečkové vymřeli, začel jsem se do obecních kronik a tam často nacházel, co jsem potřeboval.*¹³ Horyna na svých cestách za lidovým uměním přihlédl moudře i k národopisným publikacím už dříve

---

¹³ HORYNA, Václav. Mému kraji, In: *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 9.

vydaným, mezi ně patřily mj. i knihy *Nerosty v podání prstonárodním* Josefa Košťála a *Černá hodinka* Františka Ladislava Sála. Podstatným Horynovým inspiračním zdrojem jsou přímá vyprávění akademika Bohumila Němce, akademika Jiřího Horáka, Gizely Hajnové z Chrčic, Marie Machkové z Chlumce nad Cidlinou, Josefa Hurdálka z Červeného Kostelce, Antonína Krtičky z Police nad Metují, Pavla Novotného z Havlíčkova Brodu a dalších pamětníků. Učitelé východních Čech a prostí vypravěči spolu s Horynou zachránili před zapomenutím mnoho lidových útvarů ve vlastivědných besedách, které právě Horyna po několik let svolával a organizoval.¹⁴ Hodně pověstí mu vyprávěl otec Josef (1880–1946), jenž nejednu z nich převzal od svého otce Václava (1838–1921). Rejstřík lidových podání si Horyna v paměti postupně rozšiřoval, mimo jiné v roce 1929, kdy absolvoval pedagogický kurz v Chrudimi. Tam vyslechl anekdotické pověsti (pověšťové anekdoty) O Kacafírkovi, typicky českém šprýmaři podobného rodu, jakým byl bratr Paleček, šasek krále Jiřího, nebo z nové doby veselý kladenský havíř Varhulík.¹⁵

Z galerie vypravěčů, kterým spisovatel vděčí za nejednu ze svých pověstí, vybíráme podle jeho slov tu nejvydatnější informátorku. Byla jí Marie Machková (1886–1970). Zajímavé je, že pocházela z Chlumce nad Cidlinou, kde Horyna se svou rodinou žil, a přece o ní jako o vypravěčce dlouho nevěděl. Sama se mu přihlásila, až když jí přišla do rukou jeho první sbírka *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*. Celý bohatý fond si ponechávala pro sebe, nikomu své umění nepředkládala. Jako vypravěčka se projevila teprve před Horynou. Pověsti zdělila po své matce Anně Šubrtové (1850–1917) ze sousední Olešnice, jiné slyšela od své babičky Barbory Vlkové (1816–1900), leccos slyšela také od žebračky Kryglové. Bohatou zásobnicí vyprávěnek upoutala také autorka Anna Moravcová z vesničky Lišičky.¹⁶

Horyna velmi přesně popsal své zdroje v knize *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*. Uvedme namátkou několik z nich:

Býd a jeho čeled' - upraveno podle pověsti, otištěné v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan. Za podklad bylo použito vydání z roku 1819 od Jana Ferdinanda z Šenfeldu, list 26. Hájkova pověst v kraji zdomácněla a stala se majetkem všeho lidu. František Ladislav Sál ve vlastivědné čítance *Národní pohádky, pověsti a písně královéhradeckého kraje* (1919) se věnuje mj. názvu města Bydžov. Ve svém zpracování pověsti zřejmě z Hájka

---

¹⁴ BOUŠEK, Karel. Doslov, In: *Perly mezi kamením*, s. 262.

¹⁵ JECH, Jaromír. Pověsti Václava Horyny, In: *Lžíce medu – špetka pepře*, s. 261.

¹⁶ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 256.

vychází. Uvádí dva zakladatele Bydžova: Býda a Žova. Jelikož podobných obměn je v lidské fantasii více, přidrželi jsme se Hájka samého.¹⁷

Jak byl založen Měník – zpracováno na základě vyprávění osmdesátiletých sousedů z Měníka Stejskala, Česáka, Zámečnickové. Jmenovaní slýchali pověst o původu své obce od svých rodičů a prarodičů. Všichni byli ve vsi starousedlíky. Na pověst upozornil Alois Macek, řídící učitel v Měníku.¹⁸

Ďáblový dukáty – pověst je otištěna v díle prof. Josefa Košťála *Nerosty v podání prostonárodním* (1928). Volně zpracováno podle udaného pramene.¹⁹

Kozí vrata – pro sbírku novobydžovských pověstí zachytil František Šimon, bývalý řídící učitel v Myštěvsi, později odborný učitel na Měšťanské škole ve Smidarech. Pověst mu vyprávěl Bedřich Drozen, narozený v Myštěvsi roku 1886 a tamtéž žijící. Drozen ji slýchal od svých rodičů a sousedů. Odborný učitel Šimon podotýká, že pověst se v kraji stále udržuje a přenáší z pokolení na pokolení.²⁰

Dívčí vojna – zpracováno podle *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan, vydané roku 1819 nákladem Jana Ferdinanda z Šenfeldu, list 26. Hájkovo vyprávění postrádá dějinný podklad, proto je považováno za pověst. Příběh o založení Chlumce je v kraji všeobecně známý, avšak málokdo už ví, že jeho původcem byl Hájek.²¹

---

¹⁷ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 257.

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Tamtéž, s. 258.

²¹ Tamtéž

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem práce je výzkum konkrétních textů Václava Horyny se zaměřením na pověsti. Lze vyslovit hypotézu: Václav Horyna přetváří žánr ústní lidové slovesnosti do literární podoby pomocí adaptace, což by měla právě praktická část bakalářské práce dokázat.

3.2 Použité metody výzkumu

Pro vypracování praktické části byly použity dvě empirické metody výzkumu v literatuře: analytická a komparativní. Analýza měla za úkol nastínit způsob, jakým Václav Horyna pojal zpracování látky žánru pověsti, dále pak přístup, který zvolil, a prostředky, jež byly využity. Vybrané pověšťové látky, které Václava Horyna zaznamenal, se podrobují srovnání s různými zpracovateli obdobných látek.

3.3 Popis zkoumané látky

Výzkum byl prováděn na vybraných pověstech z následujících publikací:

1. HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením: pověsti, báje, lidové vypravování z východních Čech.*
2. HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu.*
3. HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova.*
4. HORYNA, Václav. *Sluneční střelec: pověsti a zázky z kraje Klicperova a Malátova.*
5. HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy.*
6. KUBÍN, Josef Štefan. *Lidové povídky z českého Podkrkonoší.*
7. KRATOCHVÍL, Miloš Václav. *Báje a pověsti z Čech.*
8. PAVEL, Josef. *Pověsti českých hradů a zámků.*
9. SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého sv. V.*
10. SEDLÁČEK, August. *Pověsti Čech, Moravy a Slezska.*
11. VANĚK, Karel. *Silný Tláškal, Od kladského pomezí.*
12. WENIG, Adolf. *České pověsti.*

3.4 Horynův způsob zpracování pověstí demonstrováný na příkladu

Aby bylo pochopitelné, jak autor s převzatými pověstmi pracoval, uvedme si analýzu pověstové látky *Devět vyžlat z Veitmile*, kterou Václav Horyna převzal od Augusta Sedláčka. Není zcela jasné, zda Sedláček zařadil tuto pověst do svého díla *Hrady, zámky a tvrze království Českého* (1887) na základě lidového vyprávění, jelikož i on své texty upravoval.

U historických pověstí je obecně pochybnost o jejich lidovosti. Je ale jisté, že Václav Horyna se jeho podáním inspiroval, příběh uchopil vlastním způsobem a zařadil ho do knihy *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova* (1941).

Pověst o původu rodu Krabiců z Veitmile byla známá a oblíbená již v 16. století. Důvodem k jejímu sepsání bylo veliké „rozplození“ veitmilovského rodu ve 14. století. Krabicové nosili na svém štítě žernov a paví ocas s žernovem, jiní zase devět vyžlat. Byli rozvětveni v Čechách i na Moravě a zaujíмали vysoké úřady. Nejznámější z nich byl letopisec Beneš Krabice z Veitmile. Sídlo vladků z Veitmile se nacházelo pod Horkou poblíž Starých Smrkovic.

August Sedláček začíná příběh přesnou lokalizací:

*Původiště slavných vladků Krabic z Veitmile stávalo někdy blízko Smrkovic.*²²

Poté se již zaměřuje na samotné vyprávění, a to přesně tak, jak jej zaznamenal od lidových vypravěčů. Než přejde k zápletce, seznámí čtenáře s hlavní postavou Protislavou:

*Protislava, manželka Dobrohostova, jinak Vaitminárova, přibližuje se k porodu*²³.

Pověst vypráví o porodu devíti dětí, které měly být odneseny v krabici z tvrze pryč. V tomto pojetí nenalezneme žádný vedlejší motiv, obohacující příběh. Postavy nejsou hlouběji charakterizovány.

U Václava Horyny se setkáváme s jiným výkladem příběhu po stránce obsahové i literární. Dochází ke změně názvu pověsti, což je u autora častým jevem, pokud pracuje s textem již dříve zpracovaným.

Ze zmíněné pověsti sice vycházel, ale dále ji obohatil o následující náležitosti. Na začátku je příběh zasazen do konkrétního místa a naznačuje období, ve kterém se děj odehrál:

---

²² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého sv. V.*, s. 326.

²³ Tamtéž

*Poblíž Starých Smrkovic stávala za starých věků výstavná tvrz Veitmile, odkud vyšel slavný vládycký rod Krabiců z Veitmile, požívající po celé vlasti velké vážnosti.*²⁴

Autorova záliba v historii se projevuje i v této pověsti. Vypráví o rodu z Veitmile poutavě a věcně, snaží se podat jeho ucelený obraz:

Krubicové bývali kanovníky u kapituly svatého Víta na hradě pražském. Jednoho času dokonce pět bratrů současně tu sloužilo Bohu a české vzdělanosti.

*Poslechněme, proč se vládykové nazývali Krubicové a proč vedle mlýnského žernova a pavího péra nosívali ve svém štítě také devět vyžlat.*²⁵

Také objasňuje příbuzenské vztahy mezi postavami:

Dobrohost měl manželku Protislavu, ženu zbožnou a vlídnou.

Do pověsti Horyna vkládá řadu dalších postav a detailně je popisuje, příběh tak zpestřuje a obohacuje o zajímavé informace.

*Nejznámějším se stal Beneš Krabice z Veitmile, slavný ředitel stavby svatovítského chrámu a kronikář. Oblíbil si ho sám císař Karel Čtvrtý a zvolil si ho za svého osobního přítele. Svého času seděl na tvrzi vládyka Dobrohost z Veitmile. Psával se také z Veitmile a lid ho překřtil na Vaitminára. Toto jméno mu zůstalo a sám ho používal.*²⁶

Hlavní dějovou zápletku podpírají dialogy, ve kterých je užito co nejautentičtějších jazykových prostředků (živý rozhovor):

„Kam spěcháte báby? A proč tak nakvap?“

„Jdeme do sadu, vládyko“

„Není tolik naspěch. Čo nesete v té krabici?“

*„Nesluší se tobě, pane náš, abys o tom věděl.“*²⁷

Výše zmíněný porod devíti dětí se jeví jako hlavní motiv, k němuž jsou přidruženy další, druhotné motivy: křest devíti chlapců, jejich osud:

*Tři po čase zemřeli, ale zbývajících šest rodiče vychovali ke cti a slávě Boží a k radosti českého národa.*²⁸

Závěr objasňuje, proč rod získal přídomek Krabiců z Veitmile.

Na rozdíl od Sedláčka, který se k pohlaví dětí nevyjadřuje, Horyna se zmiňuje o chlapcích.

---

²⁴ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 46.

²⁵ Tamtéž

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

V této analýze bylo nastíněno, jakým způsobem Václav Horyna pracoval s lidovou pověstí, jak ji obohacoval a přetvářel. O Horynově práci by se dalo říci, že modifikuje tradiční lidovou slovesnost, a to podstatným způsobem. Tímto procesem vzniká model jiný, literární. Činí tak zřejmě proto, aby text upoutal mladé čtenáře. Od lidové pověsti se liší již samotným rozsahem děje. Na jedné straně se odpoutává od lidové pověsti, ale svým způsobem se k ní opět přibližuje. Ztotožňuje se s postavami, které jsou typické pro lidové vyprávění. V jeho textech se objevuje švec, kovář, mlynář apod.

Uvedená ukázka dokládá, že velký prostor je věnován dobovým reáliím, které nastiňují atmosféru doby a zároveň čtenáře vtahují přímo do dění. Působivost pověstí zvyšuje napětí a gradace syžetu. Což ostatně byl Horynův záměr. Nechtěl, aby vyprávění tradované po mnoho století upadlo v zapomnění a stalo se pro čtenáře nezajímavým.

Příznačná je i rozmanitost postav. Václav Horyna důkladně vymezuje charakterové vlastnosti člověka a jeho vztahy. Nastíněny jsou i činy, jimiž se postavy vyznamenaly či nechvalně prosluly.

K Horynovu dílu patří tzv. forma fiktivního dialogu, tedy smyšlená rozmluva dvou nebo více žijících nebo nežijících osob. Pro jeho tvorbu je specifické využívání rozmanitosti českého jazyka. Používá personifikaci, kdy lidskou mluvu přisuzuje zvířatům. Textu dodává humor. Tento prvek nalezneme například v pověsti *Kačena divoká řapala zvysoka*.

I když Horyna pověst přetváří, a narušuje tak klasickou formu, skladby zůstávají stále pověstmi, a to z toho důvodu, že děj má přesné místní určení, váže se na historickou událost nebo postavu a zpravidla bývá zasazen do určitého období. Také je nutno podotknout, že Horyna tyto rysy promítá do příběhů, které pověstmi zprvu nebyly. Jedná se hlavně o povídky a pohádky různých typů (kouzelné, zvířecí, legendární apod.).

3.5 *Analýza pověstí o lidech*

Pro další analýzu byl vybrán soubor pověstí o lidech, protože je zastoupen v tvorbě Václava Horyny nejhojněji. Tyto pověsti vyprávějí o výjimečných lidech s nápadnou tělesnou nebo duševní vlastností (siláci, chytráci, mrzáci), o řemeslech i zvláštních lidských osudech (neštěstí, vraždy, zdánlivě mrtví).

V Horynových pověstech můžeme vystopovat několik zásadních věcí. Jeho text není strohý, i když se zaměřuje na jeden hlavní motiv, Horyna vnáší do díla další sekundární motivy. Například tedy u pověsti s hlavním motivem smrti člověka najdeme i motivy další. Pověst, převzatá od vypravěčů nebo z knih, je tak obohacena o další prvky. Horyna rozpracovává a následně vkládá do díla dějinné reálie, které nemusí být jen u historických pověstí. Zasazuje je i do pověsti vypovídající např. o skutku určité osoby nebo vysvětlující název objektu. Pokud se jedná o pověst spjatou s určitým obdobím, Horyna v úvodu nezapomene objasnit dobové souvislosti a významné události.

V Horynových pověstech najdeme kombinaci témat historických a fantastických. Najdeme zde mnoho nadpřirozených bytostí (bílá paní, čert, vodník apod.) ale také postavy reálné. Mezi nejčastější patří Jan Žižka, Karel IV. a Josef II.

Horyna do příběhu záměrně vkládá nadpřirozené jevy, aby zvýšil jeho dramatičnost a napínavost. V jeho pověstech je vždy kladen důraz na dobro, za krutým činem následuje trest, v některých případech se objevuje i morální ponaučení.

Horyna se snažil posbírat a zpracovat pověsti východočeského kraje, jelikož se obával, aby neupadly v zapomnění, a věřil, že mohou i budoucím generacím přinést poselství. Pro jeho pověsti je typické objasnění situace před tím, než dojde k zápletky. Zaměřil se na lokalitu, časové umístění nebo popis daného místa. Objevují se též podstatné znaky pověstí jako uměleckého žánru: rušný spád událostí, který se stupňuje až k dramatickému vyvrcholení, kontrastně rozestavené postavy (kladné a záporné), jejich zajímavá charakteristika, používá fiktivní dialogy, obrazná pojmenování (personifikaci, metaforu apod.)

Horyna kladl velký důraz na poutavost pověsti hlavně z hlediska didaktického, četl je svým žákům, a proto se snažil, aby je zaujaly.

V analýze dalších pověstí je nejprve nutné nastínit obecnou rovinu pověstí. Příběhy jsou zasazeny do určité lokality, která je popsána na jejich začátku:

Při cestě mezi Novým Městem a Chýští je malý pahrbek.²⁹ (Kočičí hrádek), Hornaté Rokytnicko náleželo pradávnu k rychnovskému panství.³⁰ (Rytíř ospalec), Blízko Kuncic u Kyšperka je na lesnatém kopci rašelinová louka.³¹ (Dráteníkova halena).

V pověstech lze místy nalézt přesné dobové určení, kdy se příběh odehrál:

Žil na konci osmnáctého století a jmenoval se Žiška.³² (Poslední chlumecký kat), Okolo třicátého roku minulého století byl v josefovské posádce vyšší důstojník.³³ (Cikánský důstojník), Hradeckou stezkou jezdíval ve čtrnáctém století přes Rychnov nad Kněžnou do hrabství.³⁴ (Svatohavelská Bohorodička).

Detailní popisy krajiny pro vytvoření představy o prostředí, v němž se příběh odehrává, jsou pro Horynu typické:

Okolo obou staveb byly husté lesy. Po obou březích Cidliny od Chlumce k Lučicům se táhnou široká luka. Dávají bohatou úrodu sena i otavy, protože řeka každého jara krajinu zaplaví.³⁵ (Žrout Beneda).

Díla často obsahují propracovanou charakteristiku postav. Na začátku jsou Horynou pojmenovány, v průběhu vyprávění pak popisuje jejich vnější znaky, charakterizuje vlastnosti a zvláštnosti, kterými se vyznačují:

Jmenovala se Milada. Byla to sličná panna, radost na ni pohledět. Protože se rytířovi nenarodil syn, vychovávali lichnickou princeznu jako panoše. Jezdila na divokém koni, utkávala se s rytíři na turnajích, vrhala kopí a šermovala mečem, metala o lovech šípy a leckterý rytíř se jí nevyrovnal. Rok po roce tak z Milady vyrůstala mužatka. Neměla v sobě za mák dívčí jemnosti, zato odvahou zrovna sršela.³⁶ (Princezna s kamenným srdcem), Chlumecký obr byl nadmíru bohatý. Patřily mu dědiny od Měníka a Libně přes Prasek a Řehoty až ke Králíkám. Není proto divu, že si z práce poddaného lidu všechny komnaty vyšperkoval a zlatem vyzdobil, plášť měl bohatě krumplovaný stříbrem, dokonce své sedmimílové boty si dal okovat stříbrnými podkovami a na podrážkách se mu při turnaji leskly stříbrné cvočky, veliké jako pecen.³⁷ (Obryně a sedlák). Do městečka se zatoulal cizinec. Kabát s širokými rukávy, spodky, s odpuštěním, skoro žádné, jen vysoké

---

²⁹ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 172.

³⁰ HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu*, s. 56.

³¹ Tamtéž, s. 63.

³² Tamtéž, s. 115.

³³ Tamtéž, s. 135.

³⁴ Tamtéž, s. 185.

³⁵ HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*, s. 317.

³⁶ Tamtéž, s. 9.

³⁷ Tamtéž, s. 14.

*punčochy až do kýt, na hlavě sametový šišák a v něm červené brko. Kýho výra, kam se to chlapisko zavandrovalo . . . aby se mu počestná panna bála podívat do očí. A co ty knírky pod nosem a co ta špičatá kozí bradka?*³⁸ (Jak Veselští postrkovali kostel)

Horyna se v rámci popisu charakterových rysů postav snaží o postižení vlastností kladných i záporných. Kladné postavy se vyznačují typickými vlastnostmi: jsou statečné, pravdomluvné, udatné, nebojácné, dobrosrdečné, pracovité apod.

*Zatím co se konšelé s rychtářem opírali do zdi, aby odtlačili kostel o poslední krok, propadl cizinec rychtářův kabát a zmizel tak, jak se v obci objevil. To už se čeládka okounějící kolem dokola válela smíchy. „Vždyť to byl Kuba, rychtářův Kuba, přišel si pro kabát!“*³⁹ (Jak Veselští postrkovali kostel).

Pro záporné postavy sahá spíše mezi vrchnost a pány, kteří se chtějí beztrestně přiživovat na rolnících. Postavám jsou přisuzovány vlastnosti jako krutost, nevyzpytatelnost, chamtivost, vypočítavost, atd. V těchto příbězích najdeme prvky pohádkového žánru, zlý člověk dostane zasloužený trest, většinou za přispění nadpřirozené síly. Nejfrekventovanější zápornou postavou je nejspíše pán, který bezdůvodně týrá lidi kolem sebe:

„Bando nekřesťanská, aby vás sám d’ábel na rožni opékal! Tuhle mám jeden za to, že svážeji hrachovinu, a oni, lotřiska bezbožná, kdovíkde šmejdili. Tohle ti, milion hromů, chasníčku, přijde draho! Takovou škodu! Hybaj ze stavení! Jdi mi z očí, sic tě neznám!“
„Půjdu, pantáto, ani se nedám dvakrát pobízet. Člověka bys odřel jako nebožtíka tátu. Kde jen mám sváteční kabát?“ „Bez kabátu tě vyprovodím za vrata, za ten vydrobený hrách, abys věděl.“ *Taky dobře, pantáto, když jsi zbohatl z mé a otcovy dřiny, ať si ještě užiješ chudákova kabátu.*⁴⁰ (Jak Veselští postrkovali kostel)

Nelze tvrdit, že by v Horynových pověstech převládal jeden typ postavy. Obecně můžeme říci, že se spisovatel často zaměřuje na vesnické chudáky, jejichž dobrý skutek je odměněn. Dále nalezneme většinou sedláka, chalupníka, robotníka, taškáře, ale také rytíře nebo urozeného pána. Pověsti jsou nejen poutavé, objevují se zde motivy potrestání, útěku, rozmařilosti nebo pronásledování. Kromě morálního apelu se Horyna snaží čtenáře i pobavit, mají tedy funkci nejen poučnou, ale i relaxační. Příkladem může být *Žrout Beneda*. Autor zde líčí s nadsázkou, kolik jídla Beneda sní:

---

³⁸HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*. s. 152.

³⁹Tamtéž, s. 154.

⁴⁰Tamtéž, s. 150–151.

Jedni o něm říkali, že by ho raději šatili, než živili, jiní přirovnávali Benedu k božímu hovádku. Má prý čtyři žaludky jak kráva, jinak že by se to všecko do něho nemohlo srovnat. Beneda se pustil do oběda, až mu za ušima praskalo. Omastek mu tekl po tváři, chvíli co chvíli si ho utíral hřbetem ruky, odháněl knír z mísy, jak se mu pletl mezi lžící a knedlíky a koleny svíral krajáč, jako by mu ho chtěl někdo vytrhnout.⁴¹

Horyna klade v pověstech velký důraz na živost jazyka. O tento prvek také pověsti rozšiřoval. Některé dialogy jsou opět podány vtipně a nápaditě:

Vás, vilstduden, ha, du, luda, du? Vorum hostumi gevokaha? Hospodář přiskočil ze světnice, chvíli poslouchal, zavrtěl hlavou a rozzlobil se: „ Co to je za chlapa? Mluví jako skopčák ze Štikova!“⁴²(Řeč, které nikdo nerozumí)

Co se týče jazykové výstavby textu, je na první pohled patrná pestrost vyjádření, užití obrazných pojmenování (metafor, personifikace apod.) Horyna si s textem pohrával, doplňoval ho o dialogy, ale také se opíral o dobová slova a nářečí:

V Liskovicích zvostával za starejch času jeden hajnej. Avon měl tři psy. Ale jaký vám to byli votroci! Hajnej dal těm psum prapodivný ména. Takový, kerý ste eště jakstěži neslyšeli.⁴³ (Liskovickej hajnej)

Používal i archaismy, které nás nejen uvádí do dob minulých, ale zároveň umocňují poetiku líčení krajiny nebo charakteristiky postav. Popisy však nejsou zdlouhavé a neodvádějí čtenáře od zápletky příběhů.

3.5.1 Pověst Jan za chrta dán a její různé varianty

Pro analýzu textu z hlediska motivů byla vybrána pověst *Jan za chrta dán*, o jejíž různé varianty se zasloužilo více zpracovatelů.

Pověst'ovou látku zaznamenal Václav Horyna v knize *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova* (1941). Horyna v publikaci uvádí, že se o pověst dělí stejným dílem Chlumec nad Cidlinou a Kozojedy. Velký podíl na jejím zlidovění na Bydžovsku má Karel Sudimír Šnajdr, právní ředitel dymokurského panství, a na Chlumecku Václav Kliment Klicpera. Oba přebásnili lidovou pověst, každý svým způsobem. Šnajdr v baladu, Klicpera v dramatickou hru. Bydžovští trvají na tom, že pověst je původem jejich. Naproti tomu potvrzuje Klicpera již roku 1828, že i Luhy a jejich takzvané bezedné jezírko s tisíciletým

---

⁴¹ HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*, s. 250.

⁴² HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu*, s. 88.

⁴³ HORYNA, Václav. *Sluneční střepec*, s. 196.

vazem Moranou jsou dějištěm nejznámější pověsti v kraji na Cidlině. Především jméno Morany toto tvrzení podporuje. Pověst byla roku 1911 zapsána řídícím učitelem Bohuslavem Klenkou podle lidového vyprávění.

Jan za chrta dán se objevuje i u dalších zpracovatelů pověstí, např. v souboru *Augusta Sedláčka Pověsti Čech, Moravy a Slezska*, který byl vydán v roce 2006. Tento autor vycházel nejvíce z *Kosmovy kroniky*, *Boleslavské kroniky*, *Hájkovy kroniky* nebo z děl Bohuslava Balbína. Tuto látku též zpracoval Vladimír Hulpach v knize *Báje a pověsti z Čech a Moravy*, která vyšla v roce 2003. Hulpach v použité literatuře uvádí, že vycházel mimo jiné i z textů Václava Horyny. Další zpracování této látky nalezneme ve sbírce pověstí *Lidové povídky z českého Podkrkonoší* od Josefa Kubína z roku 1926. Tuto verzi pověsti získal od vypravěče Josefa Linégra z obce Zdobín.

Stručný obsah pověsti umožní lepší orientaci v následném rozboru.

Příběh zahajuje ztracený chrt jistého rytíře. Šlechtic se snaží svého čtyřnohého společníka nalézt, ale marně. Při svém bezúspěšném hledání narazí na čarodějnici, která mu slíbí jeho navrácení, ale pouze protiúctem za život jeho sluhy Jana. Pán se zdráhá, ale nakonec se uvolí výměnu provést. Chrt však za několik dní zemře a šlechtice tíží svědomí. Jako pokání nechá pro obec ulít zvon, jenž místo zvonění volá: „Jan! Jan, za chrta dán!“ Rytíři to působí veliká muka a nakonec spáchá sebevraždu.

Tato pověst'ová látka se objevuje u Václava Horyny ve dvou pověstech: *Jan za chrta dán a Chrt místo synka*. Poprvé zpracoval téma v knize *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, která vyšla v roce 1941. Existuje domněnka, že námět částečně převzal od Karla Sudimíra Šnajdra, který lidovou pověst přebásnil v baladu a také od Václava K. Klicpery, jenž ho použil do divadelní hry. Dále tuto látku nalezneme v knihách: *Pověsti českého severovýchodu* (1948), *Sluneční střelec* (1961) a *Stopami dalekých světů* (1948), kde se objevuje právě pod názvem *Chrt místo synka*.

Horyna zpracoval tuto látku ve dvou podáních. U pověsti *Jan za chrta dán* Horyna nenechá Jana zemřít, zachrání ho Kráska. V pověsti *Chrt místo synka*, neuvádí jména postav, příběh je strohý, bez poutavosti a napínavosti děje. Působí nezajímavě. V této pověsti Jan umírá v rukách babizny. Otázkou zůstává, proč se Horyna vrátil znovu k původnímu námětu. Lze se jen domnívat, že na základě oblíbenosti první verze příběhu u čtenářské obce.

Při analýze se bude pracovat s pověstí s názvem *Jan za chrta dán*. Horyna v úvodu pověsti uvádí přesnou lokalizaci a přibližné časové zařazení:

Před dávnými časy žil na starém hradě chlumecký rytíř Sosnomil.⁴⁴

Pro Horynu je příznačné pojmenovávání postav, popisuje je a věnuje se jejich charakteristice hlouběji:

Rytíř Sosnomil, pán pro svou rozšafnost u svého lidu velice oblíbený a vážený. Nejmilejší zábavou mu byl hon. Pro tuto libůstku si vydržoval mnoho chrtů, jimiž ustanovil za ošetřovatele Jana, Rytíř měl dceru Krásku, která byla po otci dobrosrdečná, ale při tom srdnatá. Milovala též lov a zvěř.⁴⁵

Účastníků příběhu může být hned několik. Větší počet postav je tak pro pověsti příznačný. Např. již zmíněný vápenný rytíř Býd, který se ucházel o Krásku. Dále jeho dvořané, jimž opět zpracovatel dává jména, Nožíř, Karas a babizna Morana.

Horyna v textu nezmiňuje postavy bezdůvodně, každé přisuzuje specifické poslání, jako např. rytíři Býdovi:

Všecko zlo bylo zosnováno nešlechetností Býdovou, který chtěje dostati Krásku za manželku a s ní pak rozsáhlý statek chlumecký, spolčil se s Moranou a usiloval za přispění zrádného sluhy Sosnomilova o zničení panoše Jana.⁴⁶

I v této pověsti nalezneme morální aspekt. Rytíř Býd je za zradu potrestán:

Když se téhož večera po osudném lovu, byv odmítnut Kráskou a nepohnuv se s pánem chlumeckým, za tmy vracel domů, spadl u Klamoše s koně a ve chvíli zranění podlehl.⁴⁷

Aby Horyna dodal příběhu na vážnosti, a tím vygradoval napětí u čtenáře, využívá standardních krátkých a úderných vět, které popisují prostředí, kde se děj odehrává, ale zároveň ho lehce zpomalují, prohlubují tak napínavou situaci.

Blížila se půlnoc, když se znenadání strhla velká bouřka, blesky se křížovaly a hrom burácel.⁴⁸

Co se týče hlavní postavy rytíře, Horyna ji na rozdíl od jiných zpracovatelů popisuje jako zápornou, spíše osobu ve svízelné situaci, která se podvoluje vydírání babiny Morany.

„Chci panoše Jana“. Sosnomil se rázem vzpamatoval ze svého opojení a zvolal: „Ženo pekelná, k čemu ti třeba mého panoše Jana?“⁴⁹

---

⁴⁴ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 177.

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž, s. 178.

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž, s. 178.

Horyna babiznu Moranu popisuje jako nadpřirozenou bytost, čarodějnici. Nechává jí prostor pro sebevyjádření:

*Každých devět let, musím se umýti, abych omládla, jinošskou krví.*⁵⁰

Ve chvíli, kdy babizna odnese panoše Jana, se Horyna zaměřuje na další motiv pověsti, postavu Krásky, její návrat na hrad a vysvobození Jana:

*Zakrátko se vrátila do hradu Kráska. Zadržela ji bouře v lese. Nemohla přijít s ostatní společností domů současně, byvši od ní oddělena.*⁵¹

Poté, co se Kráska vydává hledat Jana, následuje motiv pokání rytíře:

*„Zboř se na mne, chlumecký hrade!“ Litoval svého ukvapení a provinění a mnoho slz pro Jana vycedil. Vnitřní m bolem se pak ze statného muže stal bělovlasý stařec, Kázal na místě, kde byl Rychlan pohřešen, vystavěti kostelík s vížkou, do níž dal zavěsiti zvonek z ryzího stříbra. „Milosrdný Bože! Slituj se nade mnou hříšným a kaž na mne metaly blesky!“*⁵²

Jak již bylo výše zmíněno, Horyna se v této pověsti ve velké míře opírá o pohádkové motivy. Nalezneme zde např. nadpřirozený jev v podobě hlasu zvonu:

*Zvon zalkal: „Jan, Jan za chrta dán!“ Rytíř, jsa ohromen, zvolal zoufale: „Běda mi, i zvon hlásá mou vinu!“*⁵³ Pověst končí šťastně, Kráska vysvobodí Jana a vrátí se spolu domů.

I přes množství sekundárních motivů hlavním stále zůstává výměna Jana za chrta. Využitím druhotných motivů zpracovatel dosahuje poutavosti a zvyšuje pozornost čtenáře. Nejspíše pro dobovou autenticitu je text bohatý mj. na přechodníky:

*Jsouc doprovázena věrným sluhou Marešem... spěchajíce odtud... Sosnomil, zotaviv se ze svých mdlob.*⁵⁴

Konec pověsti provází návratný motiv zvonu, závěr je tedy věnován bližšímu rozřešení jeho dalšího osudu, tím je příběh uzavřen:

*Když jednoho dne vesnická žena máchala v tůni pod kapličkou prádlo, náhodou vyzvedla zvon z vody, zalekla se, utekla, a zvon opět upadl v zapomnění. Jak klesal ke dnu, bolestně zalkal: Jan, Jan, za chrta dán.*⁵⁵

Jinak zpracoval stejnou látku již zmiňovaný August Sedláček.

---

⁵⁰ HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*, s. 181.

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž, s. 182.

⁵⁵ Tamtéž

Podobně jako u Horyny je děj zasazen do určené lokality:

*V Řečanech u Přelouče visel na věži zvon zasvěcený svatému Janu.*⁵⁶

Pověst má jednoduchou stavbu, není obohacena o žádné dialogy, nářečí nebo hovorové výrazy. Sedláček vypráví o zvonu zasvěceném svatému Janu, který měl být vyměněn za chrta. Sotva byl ale zvon sňat, spadl do rybníka Houžovce se slovy:

*„Já, zvon Jan, jsem za chrta dán.“*⁵⁷

Pověst spíše směřuje k objasnění svého názvu. Sedláček nevyužívá většího počtu postav ani vedlejších motivů, text působí jednoznačně, bez jakýchkoli rozvíjejících prvků. Na jedné straně ji můžeme hodnotit jako strohou, bez snahy o zaujetí čtenáře, na straně druhé je zde jasně vyzdvížen hlavní motiv podávající bez zbytečných okolků svědectví o utopeném zvonu. Pojetí Augusta Sedláčka bychom zařadili spíše do podskupiny potopené zvony připojené ke skupině místních pověstí. Naproti tomu verze Horynova spadá spíše do oddílu pověstí o lidech.

Další zpracování téže látky pochází od Vladimíra Hulpacha. Příběh *Jan za chrta dán* začíná podobně jako u Horyny. Pověst je tentokrát situována do Kozojed na Jičínsku.

*Stalo se prý kdysi dávno, že rytíř z kozojedské tvrze jel na koni domů.*⁵⁸

V této verzi dochází k redukci postav. Neobjevuje se zde Kráska, dvořané, sluha Matyáš ani rytíř Býd. Vladimír Hulpach ale zase bohatě rozvíjí jiné motivy, kterým se podrobně věnuje (život rytíře, jeho pokání). Hlavním motivem je bezesporu smrt Jana. Najdeme tu také zajímavou charakteristiku babizny:

*Na silnici stojí baba na dvě berle sehnutá, škaredá, co soví hlava, jednooká, hrbatá, v tvářnosti je samá brázda, ruka kůže jen a hnát – hlasem – jako vraní krákot – jezdcům káže stát!*⁵⁹

Na začátku příběhu Hulpach líčí rytíře jako krutého člověka:

*V okovech ho předal kruťas rytíř za ranních červánků v bráně tvrze babici. A zatímco objímal svého ztraceného psa, dva draci táhnou spoutaného mládence na voze k lesu, aby se s ním už nikdy nikdo nesetkal.*⁶⁰

Pověst se liší od Horynova zpracování také pokáním rytíře:

---

⁵⁶ SEDLÁČEK, August. *Pověsti Čech, Moravy a Slezska*, s. 181

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy*, s. 38.

⁵⁹ Tamtéž, s. 39.

⁶⁰ Tamtéž

I chodil řadu dní jako tělo bez duše, odprošoval Pána Boha i nešťastného mládence Jana za svůj krutý čin, až posléze se zbavil své kozojedské tvrze a veškerého jmění, aby za něj dal ulít a zavěsit zvon ze stříbra na zvonici svatováclavského kostela.⁶¹

Zpracovatel pověsti se více zaměřuje na smrt rytíře, líčí ji takto detailně:

Jeho tvář však neprozrazovala smrtelný zápas ani boj d'ábla o jeho duši, ležel mu na ní naopak tichý úsměv člověka smířeného s věčností, člověka, jemuž i Pán ve svém milosrdenství odpustil.⁶²

V závěru popisuje vpád vojska do Kozojed. Tímto text opět graduje:

Vojska se přelévá sem i tam a hned druhého dne za úsvitu prý vtrhla i do Kozojed, aniž kdokoliv stačil zvonit na poplach.⁶³

Objevuje se znovu příběh zvonu:

Vypálena byla vesnice i tvrz, rozkotán svatováclavský kostel. Také stříbrný zvon zmizel – ale to prý ruka božího anděla jej ukryla v hluboké studni.⁶⁴

Hulpach příběh rozvedl o verše, nejspíš mají za úkol vzbudit čtenářský zájem. Nalezneme zde nejen přímou řeč, ale i zajímavé charakteristiky postav:

pobožná kozojedská babka⁶⁵

Z hlediska jazykových prostředků je možné si povšimnout např. přirovnání:

stařena, ošklivá jako by čertu z bělidla utekla⁶⁶

Z obou zpracování pověsti, Horynova i Hulpachova, plyne morální ponaučení: Každé prohřešení je po zásluze potrestáno.

Další verze zpracování pověsti se od předchozích značně liší. Josef Kubín příběh zasazuje do Zdobína v Podkrkonoší, již v úvodu se o něm zmiňuje, místní určenost podtrhuje i použitím zdobínského nářečí.

Zdobin mněl bejt dřívěj mněsto, a vono se propadlo, a tag daleko, že z něj nezbylo nic.⁶⁷

Kubín pověst nikterak neměnil, nechal ji v původním znění, tak jak mu byla přednesena.

---

⁶¹ HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy*, s. 39.

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž, s. 40.

⁶⁵ Tamtéž, s. 39.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ KUBÍN, Josef. *Lidové povídky z českého Podkrkonoší*, s. 328.

Příběh vypráví o hrdince nebožce, jak vypravěč postavu označuje, máchající přízi, za níž se něco zachytilo:

„*Kerýho pak čerta se mi to tady chytilo! Zatraceně!*“⁶⁸

Na scéně se opět objevuje zvon:

„*Já svatej Ján za chrta dán*“⁶⁹

Shrnutí

Výše provedená analýza pověstové látky čtyř rozdílných zpracovatelů, umožňuje proniknout lépe do jejich podstaty. Nelze nechat bez povšimnutí, jak se spisovatelé na jedné straně zaměřují na podobné motivy, a tím se snaží dodržet jednu dějovou linii. Naopak se však každý z nich pokouší do pověsti promítnout své osobité umění, schopnost hledět na totožnou strukturu odlišným způsobem. Proměňuje se postavení nositelů děje, text se obohacuje o historické reálie a postavy. August Sedláček se snaží o co nestriktnější a nejvýstižnější popsání hlavního motivu bez zbytečných zápletek kolem hlavní dějové osy. Josef Kubín se naopak snaží pověst zachytit přesně tak, jak byla tradována mezi lidmi. Tedy jak se šířila ústním podáním. V této verzi vstupuje do záznamu vypravěč větou: „*Jak sem to slyšel, tak to povídám*“. Text se poté nemění v adaptaci, ale zůstává v téměř nezměněné podobě lidové slovesnosti.

3.5.2 Pověst *Obr a vlk* a její různé verze

Václav Horyna své osobité zpracování látky představuje v knize *Pověsti českého severovýchodu* (1947), konkrétně v pověsti *Obr a vlk*. Ostatní spisovatelé, jejichž jména jsou uvedena níže, zpracovali pověst pod jinými názvy. U Karla Vaňka ji nalezneme jako *Silného Tláskala* v časopise *Od kladského pomezí* (1925–1926) a u Adolfa Weniga v souboru *České pověsti* (1975) pod názvem *O silákovi z Bohuslavic*.

Příběh Obr a vlk neboli *Silný Tláskal* má následující dějovou kostru:

Silák Tláskal se vydal kvůli práci do Dobrušky. Během cesty narazil na hladového vlka. Tláskal se začal bránit, a jelikož byl statným mužem, dařilo se mu vlka rdousit. Následný plán získat pomoc v nedaleké krčmě se však nezdařil, vlk mu zaryl drápy do nohou a Tláskal vykrvácel.

---

⁶⁸ KUBÍN, Josef. *Lidové povídky z českého Podkrkonoší*, s. 328.

⁶⁹ Tamtéž

Pověst z oblasti Novoměstska byla Václavem Horynou zaznamenána pod zcela jiným názvem, než jak ji zapsali spisovatelé, kteří se stejnou látkou také zabývali.

V úvodu Horyna uvádí do děje, který působí až pohádkovým dojmem.

*V Bohuslavicích žil kdysi silák Tláskal. Nebyl ani veliké postavy, ale tělo měl sporé a svaly jako kámen. Říkalo se o něm v kraji, že by porazil třeba deset siláků najednou.*⁷⁰

Horyna čtenáře blíže seznamuje s vlastnostmi hlavního hrdiny vykreslovaného s velkou mírou nadsázky, především v jeho schopnostech, síle a dovednostech. Horyna se tímto popisem snaží upoutat pozornost čtenáře.

*Povoz se na sjezdu naklonil a hrozil převrnutím. Ale rázem tu byl Tláskal, opřel se zády do žebřin, a tak dlouho vůz podpíral, dokud všecko seno nesložili. Pytle zrní nosil jako pírká.*⁷¹

Hlavní pasáž textu lze pojmut jako popis děje, jeho následnou gradaci a vyhocení příběhu.

První část pověsti čtenáře přivádí na místo, kde se pozdější střet Tláskala s vlkem odehrál:

*Jednou v zimě napadlo hodně sněhu a pěkně přituhlo. Tláskal měl cosi na práci v Dobrušce. Vyšel si hned zrána, aby hodně věci zařídil a vracel se až pozdě odpoledne. Brzy se stmívalo, a proto Tláskal přidal do kroku.*⁷²

V části druhé dochází k vystupňování dění a uvedení do hlavní zápletky:

*Až najednou v lese uslyšel v houští podezřelý šustot. Tláskal sice slyšel podezřelý šum, ale než se nadál, skočil mu hladový vlk na záda. Silák pustil hůl, zvedl obě ruce nad hlavu, popadl zezadu vlka za chřtán a stiskl ho takovou silou, že se šelma nemohla ani hnout a počala se dusit.*⁷³

V následujícím úseku pověsti se nalézá zápleтка samotná, tedy boj Tláskala s vlkem. Souboj je popisován velice detailním způsobem, Horyna užívá zajímavých slovních spojení k dotvoření celkového napětí:

Vlk se bránil, ale dechu mu ucházelo a síly ho opouštěly. Zmítal sebou na zádech Tláskalových, zuřil, ale marně. Silák ho držel pevně. Potom si se šelmou jen hrál, ani hnout sebou nemohl. Lidé se počali sbíhat, a vyděšenýma očima pozorovali Tláskala, co se

---

⁷⁰ HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu*, s. 151.

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

⁷³ Tamtéž

*zvířetem učiní. To břemeno bylo nějak podivné, zdálo se, že vlk posel a zase že se Tláskal potácí. A také se vysílením potácel.*⁷⁴

Pověst tentokrát končí špatně. Vlk i Tláskal zahynou vysílením následkem vyčerpávajícího boje. Horyna zde opět využívá mnoha prostředků k dokreslení dějové linie, precizně se věnuje popisu boje mezi Tláskalem a vlkem:

*Vlk mu vzadu rozdrásal koženky, zaryl se mu drápy do nohou a trhla lýtka až na kost. Poslali hned do Dobrušky pro doktora, ale bylo už pozdě. Tláskal zatím vykrvácel.*⁷⁵

Zpracovatel pověsti se oprostuje od hovorového jazyka a využívá spisovné češtiny, vzdaluje se tak mluvě lidového vypravěče. Do pověsti vložil i přímou řeč, a to především kvůli větší realnosti příběhu:

*Pomoc, lidičky, pojd'te mi pomoci. Přineste vidle!*⁷⁶

Na stejnou látku se zaměřil i Karel Vaněk, uvedl ji pod názvem *Silný Tláskal*. Zachytil text v původní podobě jako přepis autentického folklorního zápisu, tedy slovy lidového vypravěče. Příběh je v podání Karla Vaňka mnohem stručnější. Horyna text přibližuje současnému čtenáři, a proto do něj vkládá různé prvky. Naproti tomu Vaněk se snaží o původní přepis pověsti, aby přiblížil čtenáři obraz tehdejší doby. Pro pověst v podání Karla Vaňka je příznačný hovorový jazyk:

*Byla zima, sněhu mnoho a mrzlo, jen fičelo. Tláskal byl pořádně ustrojen do té psoty. Sousedé ho připíchli vidlemi ke trámu.*⁷⁷

Poslední interpretaci příběhu o Tláskalovi nalezneme v knize *Českých pověstí* od Adolfa Weniga, který své pověsti tematicky roztřídil. Můžeme se domnívat, že Wenig vycházel jak z Horyny, tak z Vaňka, jelikož v textu nalezneme velké množství shodných pasáží. Volba srozumitelných a jasných jazykových prostředků je pro něho typická. Nepoužívá zbytečně zdlouhavá souvětí.

Na první pohled si můžeme povšimnout Wenigova narušení lidové pověsti, podobně jako u Václava Horyny, avšak přiblížení k ní je z mluvy vypravěče v některých částech textu jasně patrné:

*Povídalo se mnoho o jeho siláckých kouscích: jak pod pažďima po těžkém pytli zrní nosil jako pírká.*⁷⁸

---

⁷⁴ HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu*, s. 152.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Vaněk, Karel. *Od kladského pomezí*, s. 11.

⁷⁸ WENIG, Adolf. *České pověsti*. s. 159.

V pověsti nalezneme literární prokreslení postavy, podobně jako Horyna představuje hlavního hrdinu Tlaskala, vyzdvihuje především jeho statnost:

*Tlaskal byl zavalitý, svaly měl jako řemeny, síly za deset.*⁷⁹

Shrnutí

Pro analýzu pověsti *Obr a vlk* byli vybráni tři rozdílní spisovatelé, kteří pověst zaznamenali v různých časových intervalech. Zpracovatelé pověstí se shodují na hlavním motivu příběhu, kterým je souboj Tlaskala se zvířetem. Pověst je ve všech podáních zasazena do venkovského prostředí. Horyna prokresluje charakteristiku a popis postav, více se zaměřuje na poutavost děje a gradaci textu. Jelikož sám zaznamenal tuto pověst ve 40. letech, je více než patrné, že se jím Wenig nechal inspirovat. V některých pasážích pozměňuje pouze slova, kterými chtěl oživit již známý text. Na rozdíl od Horyny používá v textu hovorový jazyk. Jak již bylo řečeno, Vaněk se snažil o zaznamenání pověsti tak, jak mu byla sdělena, bez dějových odboček, nechtěl narušit lidovou pověst, snažil se zachovat její autentickou podobu. V jeho textu nenajdeme žádné vedlejší motivy, a proto působí nezajímavě.

3.5.3 Pověst Kacafírek a její různé verze

Pověst Kacafírek pochází z Chrudimi, kde je velice rozšířena. Jejímu zpracování se věnoval např.: Pavel Kobetiče v publikaci *Chrudimské mýty a pověsti*, dále pak Karel Hroch v knize *Čtverák Kacafírek* (1945), Josef Pavel v *Pověstech českých hradů a zámků* (2004), Miloš V. Kratochvíl ve svých *Bájích a pověstech z Čech* (1984) či právě Václav Horyna v díle *Perly mezi kamením* (1980). U některých z nich se příběhy obsahově shodují, další zachycují pověst z jiného úhlu pohledu.

Pro srovnání pověstové látky byli vybráni autoři: Josef Pavel, Miloš Václav Kratochvíl a Václav Horyna, kteří pojali pověst odlišným způsobem.

Příběh Václava Horyny a Josefa Pavla vypovídá o životě Kacafírka, jehož zaměstnávalo uzavírání sázek. Díky své vychytralosti dokázal kdekoho napálit. Jeho obětí se stal nejen pan Slavata sídlící na hradu Košmberk, ale i rychtář Jakub, který bral lid na hůl, a šašek, jenž bavil urozené pány.

---

⁷⁹ WENIG, Adolf. *České pověsti*. s. 159.

V podání Miloše V. Kratochvíla pověst vypráví o soudu mezi farářem a Kacafírkem, hašteřícími se o stádo krav.

Horyna zpracoval tuto látku v roce 1980. Jeho verze pověsti připomíná několika rysy pohádku. Je zasazena do období, které není přesně časově zařazené:

*Když byla Chrudim ještě věnným městem českých královen a sídlem starého kraje.*⁸⁰

Na začátku příběhu Horyna seznamuje s hlavní postavou – Kacafírkem. Popisuje nejen jeho vlastnosti, ale také dětství:

*Kacafírek tuze moudrosti nespolykal. Pro samá šibalství ho jednou preceptor chytil za límec a vykázal na ulici. Přesto se žáček naučil česky a dokonce i latinsky číst, měl úhledný rukopis a počítal, jako když bičem mrská.*⁸¹

V zápětí přichází na scénu další postavy. Žid Jakub jako lichvář a vydřiduch, a urozený pan Slavata, žijící na hradě Košumberku. Horyna klade na zmíněné postavy velký důraz. Oproti lidové pověsti se věnuje detailnímu popisu osob. Díky nim je děj obohacen o další zápletky a motivy.

Kromě motivu, jak vyzrál Kacafírek nad Slavatou, jsou přítomny i další: Žid Jakub a jeho zkáza, či jak šprýmař vyzrál nad šaškem. Tím se stává pověst poutavější a zajímavější.

Text je členěn do tří na první pohled vzájemně neprovázaných částí. V první části se setkáváme se Slavatou, který chtěl přelstít Kacafírka, bohužel neúspěšně. Poté Horyna proti sobě staví dvě vychytralé postavy - Kacafírka a Žida Jakuba. Nakonec střetnutí vyhrává Kacafírek. Tyto dvě pasáže spojuje postava objevující se v obou příbězích, pan Slavata.

Poslední část vypráví o Kacafírkově proniknutí do nejvyšší společnosti. Četba působí dojmem, jako by Horyna příběhy posbíral a nezávazně je propojil.

Přestože je pověst přesně umístěna do určité oblasti, kvůli některým pohádkovým prvkům není vyloučena možnost záměny žánrů: postavy jsou v kontrastu – chudý Kacafírek a bohatý Žid Jakub, text je složitě vystavěn a obsahuje řadu dějových odboček, dobro vítězí nad zlem. Vyprávění srší vtipem a humorem:

*„Kdo ti, Jakube, dovolil takhle cuchat mé vousy? Zaplatil jsem ti je nebo nezaplatil? Jen já si proto s nimi mohu dělat, co se mi zlíbí.“*⁸²

---

⁸⁰ HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*, s. 84.

⁸¹ Tamtéž

⁸² Tamtéž, 88.

Do závěru příběhu Horyna včlenil zajímavé pojednání o erbu Chrudimi. Zmiňuje zde jeho historii a vznik:

*Orla užívali na svých symbolech už staří Římané. Za vlády císařů posadili orlovi na hlavu korunu a do pařátů dostal žezlo.*⁸³

Miloš Václav Kratochvíl přistupoval k pověsti zcela jiným způsobem. Text se s Horynových shoduje pouze v jednom motivu, jímž je přátelství Kacafírka se Slavatou. Poté se zaměřuje na roztržku filuty s farářem Eliášem. Podobně jako Horyna staví proti sobě postavy kladné a záporné, klade důraz na jejich popis:

*Jeden z toho rodu byl i Kacafírek. Už z toho jména je vidět, že byl spíš malý než velký, taková droboť při zemi a oušlapek, ale přitom velcí páni na něj nestačili. Kacafírek byl známý po celém Chrudimsku svou chytrostí, s kterou pomáhal nejrozumnějším nešťastníkům, zatímco vtípem rozveseloval spokojené a šťastné.*⁸⁴

Do kontrastu ke Kacafírkovi je zde postaven farář Eliáš:

*V té vesnici byl také kostel a v něm kázal farář Eliáš. Pěkně z kazatelny mluvil, o samé lásce k bližnímu kázal, jenže přitom kdekdo věděl, že milý farář má rád především sám sebe a jeho bližní že jsou jeho srdci dosti vzdáleni. Že pak byl zároveň lakotný, neustále v kázání zdůrazňoval, že mají lidé být štedří především k pánubohu a k jeho kostelu a služebníku. Takovému to prý pánbůh sedmkrát vynahradí.*⁸⁵

Vyprávění je založeno na dialogích. Na první pohled je patrna úprava dialogů do spisovného jazyka a jejich obohacení o vtipné pasáže:

*„A víte, co jsem hned za nebeskou bránou uviděl? Tadyhle pantatínka otce faráře Eliáše, jak tam hrál karty s pasákem sviní, co u nás vloni umřel“*⁸⁶

V porovnání s Horynou proběhla v textu redukce dějových odboček, ale to pověsti neubírá na nápaditosti a zajímavosti.

Tato pověst je v knize umístěna do skupiny *Báje o strašidlech, zjeveních a podivných přírodních úkazech*.

Poslední analýza je věnována zpracování pověsti Josefem Pavlem. Podobně jako předešlí zpracovatelé se i Pavel zaměřil na poutavost příběhu. V textu nalezneme objasnění původu jména Kacafírek, stejně jako u Horyny:

---

⁸³ HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*, s. 90.

⁸⁴ KRATOCHVÍL, Miloš Václav. *Báje a pověsti z Čech*, s. 43–44.

⁸⁵ Tamtéž, s. 44.

⁸⁶ Tamtéž, s. 46.

Horyna: *Třebaže jeho otce znali chrudimští měšťané jako Kacafíru, (býval prý na vojně fíro, četařem), jeho filutu synka nikdo nepojmenoval jinak než Kacafírku. Taky proto, že mladý pro samou taškařinu zapomněl pořádně vyrůst.*⁸⁷

Josef Pavel: *Můžeme říci, že byl rodným bratrem našeho Kašpárka, jenže byl z masa a kostí a neříkali mu Kašpárek, nýbrž Kacafírek.*⁸⁸

Pavel se zaměřil pouze na jeden hlavní motiv, na život Kacafírka na Košumberku, kam ho pozval Slavata. Pavel všechny postavy detailně prokresluje a charakterizuje.

Kacafírek: *Žil v Chrudimi veselý človíček drobné postavy, věčně usměvavý, jemuž nepřestalo nikdy hrát v očích šibalství. Bratřil se s každým, tykal si s měšťany i urozenými pány, patřil všem, všude byl rád viděn, neboť v těch časech byla nouze o šprým větší nežli o sůl.*⁸⁹

Pan Slavata: *Přicházel často do Chrudimi, seznámil se tady s Kacafírkem a velmi rád s ním žertoval. Byl sám povahy veselý, rád kolem sebe viděl usměvavé, bezstarostné tváře.*⁹⁰

Toto pojetí pověsti se liší od Václava Horyny především v množství dialogů k dotvoření autentičnosti děje. Pověst je napsána spisovným jazykem a nepoužívá dobových výrazů.

Shrnutí

Z analýzy jednotlivých verzí pověsti je zřejmé, že se jejich pojetí od sebe výrazně liší. Největším rozdílem byl různorodý děj. Příběh budovaný na stejném základu nabízí různé možnosti, jak pojmout jeho další zpracování, záleží tedy především na spisovatelích, jak si s materiálem poradí.

U všech tří verzí jsou patrné humorné scény, které pověst dělají zajímavější a čtivější. Nejnapaditěji s textem pracoval Horyna, jenž spojil několik příběhů dohromady.

Na druhou stranu si u Horyny a Pavla můžeme povšimnout podobnosti textu. Lze se domnívat, že se Pavel nechal Horynou inspirovat. Kdybychom přistoupili na tuto domněnku, musíme uvést, že Pavel text rapidně zkrátil. Zaměřil se pouze na jednu zápletku: Střet Slavaty s Kacafírkem. V čem se zpracovatelé pověsti shodují, je etické poselství pověsti.

---

⁸⁷ HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením*, s. 87.

⁸⁸ PAVEL, Josef. *Pověsti českých hradů a zámků*, s. 149.

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰ Tamtéž

Ve všech podáních jsou pověsti čtivé a zpracovatelé se v mnoha ohledech odpoutávají od lidové pověsti a vkládají do ní své osobité prvky.

4 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo nastínit život a dílo rodáka z Královéhradeckého kraje – Václava Horyny. Předmětem zájmu byla především autorova práce s pověstmi, zároveň jsem se pokusila představit autora širší veřejnosti, a tím určitým způsobem podpořit a vyzdvihnout jeho literární odkaz, který by jistě neměl upadnout v zapomnění.

Teoretická část práce uvádí do problematiky, rozšiřuje povědomí o Václavu Horynovi, Všímá si různých oblastí jeho literární tvorby a nabízí informační podklad pro následnou část praktickou. V jejím rámci je prováděno zkoumání Horynova individuálního pojetí literárního žánru pověsti. Na základě rozborů několika pověstí je zjišťováno, jakým způsobem k práci přistupoval a jakými metodami pracoval. Zároveň tak dochází ke zpracování uceleného přehledu jeho literární činnosti i s ohledem na další autory zabývající se obdobnou problematikou. Kromě metody analytické byly využity i metody interpretační a srovnávací.

Pomocí rozboru textů na základě jejich vlastního pochopení jsem se snažila jednotlivé pověsti porovnat mezi sebou a zároveň se věnovat tomu, jak s totožnou látkou pracovalo více zpracovatelů. Pro zpracování obou částí práce byla vybrána primární a sekundární literatura. Studium pomohlo seskupit materiál a nastínit život autora a jeho dílo, zároveň se seznámit s jednotlivými pověstmi v Horynově podání.

Tvorba Václava Horyny jej staví mezi významné regionální autory. Proto je potřebné věnovat jeho dílu větší pozornost a přehledně utřídit jeho bibliografii. Nejhojněji zpracovával hlavně pověstové látky, u kterých se nespokojil pouze s předlohami, často velice kusými, naopak je obohacoval o další motivy, postavy či jazykové prostředky. Materiály pro své práce poctivě stíral, informace třídil, doplňoval a nakonec vydával díla přínosná pro rozvoj regionální literární tvorby.

Za Horynovo největší přispění můžeme považovat beletristické zpracování východočeských pověstí. Musíme vyzdvihnout obzvláště autorovu neúnavnou a soustavnou práci při sběru materiálů, díky které se zachovalo mnoho pověstí, jež by po smrti posledních vypravěčů nenávratně upadly v zapomnění. Pro lepší pochopení je nutno zmínit Horynovu typickou metodu, s kterou pracoval. Jak již bylo uvedeno a dokázáno výše, Horyna lidovou pověst přetvářel pomocí adaptace na pověst literární. Díla byla velmi dobře propracována nejen po stránce dějové, ale i s ohledem na dobové reálie, což bylo dáno Horynovým celoživotním zájmem o historii. V textech nechyběla potřebná fakta,

kteřá dotvářela obsahovou linii, a díky tomu se čtenáři dostávalo přehledu o širších souvislostech, v nichž se příběh odehrával. Texty Horynových děl jsou oživeny fiktivními dialogy nebo zajímavými slovními spojeními, což pověstem dodává poutavosti. Autor se dále zaměřoval na detailní popisy postav a stavěl je do kontrastu mezi sebou, aby lépe dokreslil jejich charakter.

Kromě Horynova životopisu a zpracování látky pověstí je v práci věnována pozornost další jeho tvorbě, především románové a publicistické. V románech opět dochází k prolínání popisu krajiny s uváděním historických souvislostí. Publicistická činnost se zaměřovala především na literární osobnosti.

Do práce je začleněn katalog pověstí, který tvoří podstatnou část příloh. K jeho zhotovení bylo nutno přečíst všechny Horynovy pověsti a následně je podle subjektivního pohledu rozčlenit do tematicky zaměřených skupin. Vznikl ucelený soubor, v němž je možno dohledat jakoukoli pověst, její zařazení a umístění.

Nejvíce mě zaujala možnost dozvědět se více o opomíjeném regionálním autorovi, kterého má v povědomí už jen starší generace. Jako přínosné hodnotím přehledné uspořádání Horynových textů. Značně obtížným se ukázal sběr materiálu o Horynově tvorbě, jelikož se nejedná o ucelené publikace. Byla jsem donucena hledat v jednotlivých novinových článcích. Přestože byla práce s vyhledáváním textů zdlouhavá, praktické zkušenosti mě obohatily o znalosti při rozboru literárních děl. Zároveň jsem se naučila, jak postupovat při výběru sekundární literatury a jakým způsobem s ní pracovat.

Tato práce by mohla pomoci rozšíření povědomí o významném autorovi Královéhradeckého kraje, jemuž se nedostalo takové pozornosti, jakou by si zasloužil.

Seskupený materiál uspořádaný do přehledného celku usnadňuje proniknutí do dané problematiky, což mohu efektivně využít v hodinách literatury ve své následné učitelské praxi.

5 Použitá literatura

5.1 Primární literatura

1. HORYNA, Václav. *Důvěrné listy Václava Klementa Klicpery*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1982. 219 s. ISBN 46-012-82.
2. HORYNA, Václav. *Hubertova brána*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1979. 175 s. ISBN 23-063-79.
3. HORYNA, Václav. *Lásky českých královen*. 1. vyd. Praha: Agentura KRIGL, 1999. 222 s. ISBN 80-902045-3-8.
4. HORYNA, Václav. *Lžíce medu - špetka pepře: Rozmarné pověsti z Čech a Moravy*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1989. 273 s. ISBN 80-7031-060-X.
5. HORYNA, Václav. *Město v zahradách: průvodce po Chlumci nad Cidlinou a okolí*. 1. vyd. Chlumec nad Cidlinou: V. Klemens, 1947. 31 s.
6. HORYNA, Václav. *Otec české veselohry: 200 let od narození V. K. Klicpery*. 1. vyd. Chlumec nad Cidlinou: T. MISTRAL, 1992. 48 s.
7. HORYNA, Václav. *Perly mezi kamením: pověsti, báje, lidové vypravování z východních Čech*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1980. 263 s. ISBN 46-008-80.
8. HORYNA, Václav. *Pomolog Jan Říha a jeho předchůdci : k ovocnářské tradici Chlumecka*. 1. vyd. Chlumec nad Cidlinou: Český zahrádkářský svaz, 1981. 30 s.
9. HORYNA, Václav. *Poslední vřeteno*. 1. vyd. Hradec Králové: F. Šupka, 1949. 197 s.
10. HORYNA, Václav. *Pověsti českého severovýchodu*. 1. vyd. Hradec Králové: B. E. Tolman, 1947. 335 s.
11. HORYNA, Václav. *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*. Nový Bydžov: V. & A. Janata, 1941. 262 s.
12. HORYNA, Václav. *Rouhači a smíškové*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1975. 425 s. ISBN 23-056-75.
13. HORYNA, Václav. *Sluneční střelec: pověsti a zkazky z kraje Klicperova a Malátova*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1961. 214 s.
14. HORYNA, Václav. *Stopami dalekých světů*. 1. vyd. Nový Bydžov: Nakladatelství V. Poura, 1948. 120 s.
15. HORYNA, Václav. *Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu*. 1. vyd. Hradec Králové: Okresní pedagogické středisko, 1968. 524 s.
16. HORYNA, Václav. *Dopis příteli. Chlumecký zpravodaj*. 1991, roč. 21, č. 1, s. 20.

17. HORYNA, Václav. Chlumečák, který bořil a stavěl Prahu. *Chlumecký zpravodaj*. 1987, roč. 17, č. 4, s. 31.
18. HORYNA, Václav. Josef Rumler - 65 : básník, překladatel, editor. *Chlumecký zpravodaj*. 1987, roč. 17, č. 4, s. 27.
19. HORYNA, Václav. Kdo byl František Klicpera. *Chlumecký zpravodaj*. 1976, roč. 6, č. 3–4, s. 5–7.
20. HORYNA, Václav. Nad obrazy Vincence Beneše. *Chlumecký zpravodaj*. 1974, roč. 4, č. 3, s. 6–7.
21. HORYNA V.: *Nakladatelé Václava Klementa Klicpery. Hradecký kraj*. 1959, č. 3, s. 197–204.
22. HORYNA, Václav. Národní umělec Vincenc Beneš. *Chlumecký zpravodaj*. 1979, roč. 9, č. 2, s. 7.
23. HORYNA, Václav. Návraty k A. Sovovi : pobyt básníka ve Štítě. *Chlumecký zpravodaj*. 1987, roč. 17, č. 7, s. 30.
24. HORYNA, Václav. Nedožitě jubileum RNDr. Dobroslava Žofáka. *Chlumecký zpravodaj*. 1983, roč. 13, č. 2, s. 8.
25. HORYNA, Václav. Padesát let od květnového povstání. *Chlumecké listy*. 1995, roč. 25, č. 2, s. 10–11.
26. HORYNA, Václav. Památce Jiřího Procházky. *Chlumecký zpravodaj*. 1987, roč. 17, č. 1, s. 16.
27. HORYNA, Václav. Stopy k pomníku T. G. Masaryka : pro osvěžení paměti rodilých Chlumečanů. *Chlumecké listy*. 1995, roč. 25, č. 5, s. 6–7.
28. HORYNA, Václav. To byl český učitel. *Nové Hradecko*. 1969, roč. 11, č. 15, s. 5.
29. HORYNA, Václav. Hlubinný opukový důl na Chlumecku. In: *Hradecký kraj: sborník statí o přírodních poměrech a dějinných proměnách severovýchodních Čech*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1957. s. 250–253.
30. HORYNA, Václav. Výtvarné zpracování těsta. In: *Hradecký kraj: sborník statí o přírodních poměrech a dějinných proměnách severovýchodních Čech*. Hradec Králové: Krajský dům osvěty, 1957. s. 169–176.
31. HULPACH, Vladimír. *Báje a pověsti z Čech a Moravy*. 1 vyd. Praha: Libri, 2007. 135 s.
32. KUBÍN, Josef Štefan. *Lidové povídky z českého Podkrkonoší*. Praha: Družstevní práce, 1941. 503 s.

33. KRATOCHVÍL, Miloš Václav. *Báje a pověsti z Čech*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1984. 180 s.
34. PAVEL, Josef. *Pověsti českých hradů a zámků*. 4. vyd. Praha: XYZ, 2004. 347 s.
35. SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého sv. V*. Praha: Argo, 1995. 367 s.
36. SEDLÁČEK, August. *Pověsti Čech, Moravy a Slezska*. 5. vyd. Olomouc: Fontána, 2007. 207 s.
37. SIROVÁTKA, Oldřich; ŠRÁMKOVÁ, Marta. *Živá voda: Lidové pověsti z Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Albatros, 1986. 313 s.
38. VANĚK, Karel. Silný Tláskal, *Od kladského pomezí*. 1925–1926, č. 3, s. 29.
39. WENIG, Adolf. *České pověsti*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1975. 196 s.

5.2 Sekundární literatura

1. Autorský a redakční kolektiv: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 2/I H-J*. 1. vyd. Praha: Academia. 2008. 589 s. ISBN 978-80-200-1670-6.
2. HORÁLEK, Karel. Folklórní žánry a jejich klasifikace. *Národopisné aktuality XVIII*, 1981, č. 4, s. 253–262.
3. ČEŇKOVÁ Jana, et al. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*, 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 171 s.
4. ŠTĚPÁNEK, Vladimír; HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie literatury*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 269 s.
5. CHALOUPKA, Otakar. Existuje literatura pro dospívající? *Tvorba*, 1980, č. 11.
6. KOUDELKOVÁ, Eva. K autorské metodě Václava Horyny. In: *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska*, Boskovice: Albert, 1999, s. 49–53.
7. KOUDELKOVÁ, Eva. *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska*. Boskovice: Albert, 1999. 230 s.
8. KUDELKA, Viktor. *Malý labyrint literatury*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1980. 598 s.
9. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Česká pověst antifeudální. *Český lid* 43, 1956, č. 3, s. 98–100.
10. KRAMAŘÍK, Jaroslav. Klasifikace látek českých antifeudálních pověstí. *Československá etnografie V*, 1957, č. 4, s. 327–332.
11. MIRVALDOVÁ, Hana. *K adaptacím lidové slovesnosti*. Zlatý máj 27, 1983, č. 5, s. 342–346.

12. NAVRÁTILOVÁ, Vanda. *Václav Horyna (1906–1997)*. Praha: Památník národního písemnictví, 2002.
13. POUROVÁ, Libuše. *K otázkám třídění pověstí*. Český lid 50, 1963, č. 2, s. 67–73.
14. SEDLÁK, Ján. *Epické žánre v literatuře pre mládež*. Bratislava: SNP, 1972. 354 s.
15. SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1998. 183 s.
16. SIROVÁTKA, Oldřich. *Současná česká literatura a folklór*. 1. vyd. Praha: Academie, 1985. 100 s.

6 Přílohy

1. Třídění pověstí
2. Katalog pověstí Václava Horyny
3. Fotografie Václava Horyny
4. Podpis Václava Horyny
5. Rodný dům Václava Horyny
6. Mapa zobrazující nejstěžejnější oblasti, z kterých čerpal pověsti
7. Obal knihy *Pověsti z kraje Malátova a Klicperova*
8. Obal knihy *Pověsti českého severovýchodu*
9. Obal knihy *Stopami dalekých světů*
10. Obal knihy *Poslední vřeteno*
11. Obal knihy *Sluneční střelec*
12. Obal knihy *Perly mezi kamením*
13. Obal knihy *Lžíce medu – špetka pepře*

Příloha č. 1

Rozdělení pověstí není jednoduché. Některé z nich se často tematicky překrývají, ale i přesto vznikla potřeba je určitým způsobem typově utřídit. Jako nejlepší se jeví hledisko tematické. Nejčastěji se setkáváme s rozdělením na pověsti místní a historické s řadou žánrových typů a variant.

1. Historické pověsti jsou velmi rozšířené a vztahují se k nějaké významné události, která se odehrála v životě lidí, nebo k určitým reálným postavám. Opírají se o historický základ, do kterého pronikají pohádkové, ale i fantastické prvky. Většinou vypovídají o jednotlivých panovnících, vojevůdcích, válkách, soudních líčeních, soudech s čarodějnicemi apod. Z historických témat jsou velmi rozšířené pověsti o svatém Václavu, Karlu IV., Václavu IV., Josefu II. a husitské pověsti, ve kterých dominuje postava Jan Žižky z Trocnova. Do této skupiny patří jako žánrový typ pověst antifeudální, kde se stává hlavním motivem krutost pánů k poddaným. Ve většině případů je vrchnost potrestána v posmrtném životě. Další typ spadající do historických pověstí je pověst zbojnická, zaměřující se na idealizovanou postavu dobrosrdečného loupežníka, který bohatým bral a chudým dával. Zvláštní postavení mají pověsti národní, kde základem je pověst kronikářská. Jedná se o nejstarší pověsti, vyprávějící o založení českého státu. Jejich základ můžeme najít v Kosmově Kronice české a v kronice Václava Hájka z Libočan.⁹¹

2. Místní pověsti se vztahují ke konkrétní lokalitě nebo k jejím jednotlivým objektům (kostel, kaple, strom, skála aj.). Mají regionální charakter. Tato kategorie má řadu podskupin: etymologické pověsti, objasňující vznik místních názvů, a pověsti etiologické, vysvětlující vznik přírodních jevů či geologických zvláštností.

3. Další skupinu tvoří tzv. pověrečné povídky, náležející spíše k pohádkám. Žánr bývá často označován jako démonické nebo démonologické pověsti. Jejich podstatou je střetnutí člověka s nadpřirozenými jevy. V příběhu se vyskytují bytosti, které mají výjimečné vlastnosti a schopnosti (čert, vodník, ohnivý muž, čarodějnice, bílá paní) nebo jevy, které si nedokáže člověk vysvětlit.

4. Početně významnou skupinou jsou pověsti o lidech. Jedná se ale o seskupení hraničící s tzv. povídkami ze života, kde jsou již látky ustálené. Jejich obsahem je skutečná událost, kterou vypravěč sám zažil nebo se stal jejím svědkem. Z nich nejznámější jsou pověsti o povoláních (o mlynářích, ševcích, advokátech aj.), o lidech s výjimečnými vlastnostmi,

---

⁹¹ SEDLÁK, Ján. *Epické žánre v literatuře pre deti a mládež*, s. 155.

jejich sídlištích a kolektivech (škádlení jednotlivých vesnic apod.) a pověsti o osudech (vražda, sebevražda, neštěstí aj.)

5. Pověst erbovní či heraldická má za úkol vysvětlit, jakým způsobem byl získán erb či šlechtický titul.

Na základě výše zmíněných informací si lze vytvořit představu o způsobu rozdělení pověstí. Pověšťová tvorba Václava Horyny je v jeho díle zcela zásadní. Pro lepší orientaci ve frekvenci jednotlivých druhů pověstí či jejich rozsahu bylo třeba pověsti roztrždit (viz níže Katalog pověstí).

Katalog pověstí

Místní pověsti

Vznik jednotlivých lokálních objektů

A) Původ objektů

1. Křivá hranice

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 25–28. Perly mezi kamením, s. 135–137. Poslední vřeteno, s. 17–20.

O tom, jak vznikly křivé hranice ve Žlunicích.

2. Svatý Jan Žlunický

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 35–37.

O tom, jak chalupník Kohout nechal postavit sochu sv. Jana.

3. Sedm pramenů zázračné vody

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 100–101.

O tom, jak ve Lhotě vznikla studánka s léčivou vodou.

4. Dívčí vojna

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 135–136. Sluneční střelec, s. 9–11.

O tom, jak Kráska založila Chlumec nad Cidlinou.

5. Bůh miloval Rasochy

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 157–160.

O tom, jak Bůh nechtěl, aby kostelík stál na Písníku.

6. Žiželické amazonky

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 161–167. Pověsti českého severovýchodu, s. 294–300. Perly mezi kamením, s. 40–46.

O tom, jak vesnice Malá Strana získala práva na vytvoření městečka Žiželice.

7. Okolo mlékosrbského kostelíka

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 190–193.

Podobná látka č. 5 (vznik jednotlivých lokálních objektů)

8. Udatné ženy žiželické

Sluneční střelec, s. 26–31.

Podobná látka č. 6 (vznik jednotlivých lokálních objektů)

9. Horka, jenom Horka

Sluneční střelec, s. 104–106.

O tom, jak byl postaven na přestavlké mýtině dvůr, kterému dali jméno Horka.

10. Kůže z helfštýnského tura

Lžíce medu – špetka pepře, s. 18–23

O tom, jak vznikl hrad Helfštejn.

B) Objekty, které se propadly do země

1. Mrtvé město Vančice

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 174–176. Perly mezi kamením, s. 74–75.

O tom, jak se město Vančice propadlo do země a zbyl po něm pouze hřbitov.

2. Propadlé město Byšice

Pověsti českého severovýchodu, s. 193–195.

O tom, jak se město Byšice propadlo do země.

3. O zlatém zvonu

Pověsti českého severovýchodu, s. 283–285.

O tom, jak se zvon propadl do země.

C) Objekty vzniklé jako památka nějaké události

1. Kaplička na Střihovech

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 53–54.

O tom, jak byla na znamení smíru vybudována kaplička.

2. Skřivanská kaplička

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 74–75.

O tom, jak obyvatelé vystavěli kapličku ve Skřivanech na počest Heřmana z Bubna.

3. Vojnarova lípa

Pověsti českého severovýchodu, s. 148–150.

O úmrtí švédského vojáka u Vojnar, kde byla později na počest jeho skonání vysazena lípa.

4. Zázračná monstrance žiželická

Stopami dalekých světů, s. 16–20.

O tom, jak si obyvatelé Žiželic nechali zhotovit stříbrnou monstranci.

5. Barchovská kaplička

Stopami dalekých světů, s. 106–108.

O tom, jak lid pojmenoval Bohorodičku v bachovské kapličce Pomocnicí a ochranitelkou křesťanů.

D) Osudy jednotlivých objektů

1. Studánka na Kuchyňkách

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 69–70.

O studánce, kterou obyvatelé zabednili, protože se báli jejího silného pramene.

2. Skřivanská kaplička

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 74–75.

Jak obyvatelé vystavěli kapličku ve Skřivanech na počest Heřmana z Bubna.

3. Cardova hrušeň

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 88–91, Sluneční střelec, s. 142–144.

O vzniku a osudu Cardovy hrušně.

4. O lázních Svatojanských

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 146–147.

Jak byly lázně přeneseny do Kosiček.

5. Klamošská lípa

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 148–149.

Jak do lípy udeřil hrom.

6. Tvrz Klamoš

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 154–156.

Jak houbař zachránil vápenskou tvrz před útokem nepřítele.

7. Habrdovka

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 212–214. Poslední vřeteno, s. 51–54.

O louce Habrdovce, která byla prokletá.

8. Senoseč na Havrdovce

Sluneční střelec, s. 82–85.

Podobná látka č. 7 (osudy jednotlivých objektů)

9. Most proti Tatarům

Perly mezi kamením, s. 30–32.

Jak Úpičtí postavili most, který měl město zachránit před Tatary.

10. Louka Havrdovka

Perly mezi kamením, s. 165–167.

Podobná látka č. 7, 8 (osudy jednotlivých objektů)

E) Název objektu podle majitele

1. Býd a jeho čeleď

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 15–17. Pověsti českého severovýchodu, s. 5–7. Sluneční střelec, s. 113–115.

Jak vévodův syn Býd vystavěl tvrz, kterou pojmenoval Bydžovem.

2. Jak byl založen Měník

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 18–21. Poslední větěno, s. 27–31.

Jak pán Měnický z Červené Vsi pojmenoval svůj dvůr Měník.

3. Jak vznikla Metuje

Pověsti českého severovýchodu, s. 234–235.

Jak mniši pojmenovali řeku Metuje.

4. Kovářova rokle

Pověsti českého severovýchodu, s. 270–276. Perly mezi kamením, s. 236–240.

Jak boháčovo doupě získalo jméno Kovářovo doupě.

F) Název podle události, která se v místě stala

1. Kozí vrata

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 71–73. Pověsti českého severovýchodu, s. 118–121.

O táboření Kozáků v oblasti, která byla obyvateli později nazvána Kozí vrata.

2. Vražednice

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 204–205.

Jak lidé pojmenovali les Vražednice.

3. Brabenečnice

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 220–222. Perly mezi kamením, s. 162–164. Poslední větěno, s. 176–178.

Jak stráň pod pražskou silnicí dostala pojmenování Brabenečnice.

4. Boží muka na Kovárnici

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 229–231.

Jak vznikl na Kovárnici Boží pomník.

5. Hrad Vlčinec

Pověsti českého severovýchodu, s. 92–94. Perly mezi kamením, s. 69–71.

Jak lovci zápasili se smečkou vlků a poté postavili hrad Vlčinec.

6. Na bále s rarachem

Perly mezi kamením, s. 210–215.

Jak čert musel vysušit pole, aby si mohl vzít sedlákovu dceru Voršilu. Místo, kde čert práci vykonával, lidé nazvali Čertova skála.

7. Kozácká vrata

Perly mezi kamením, s. 247–249.

Podobná látka č. 1 (název podle události, která se v místě stala)

G) Mystická moc objektů

1. Poklad na Chlumu

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 113–115. Perly mezi kamením, s. 99–101.

Jak matka pro poklad ve skále zapomněla na své dítě. Až po roce se skála znovu otevřela, a tak dítě dostala znovu zpátky.

2. Poklady na Oškobrhu

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 140–142.

O tajemné moci Oškobrhu, který vydával své poklady dobrým lidem.

3. Zlatý poklad na Kvočně

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 168–169.

Jak vладыka pověřil kvočnu, aby hlídala velký poklad.

4. Doutník ze zlata

Pověsti českého severovýchodu, s. 130–131.

Jak se vojákovi zjevil poklad.

5. Trest šternberskému správčíkovi

Pověsti českého severovýchodu, s. 145–147.

Jak se voják se správčíkem vydali hledat poklad.

6. Bohohrádecký poklad

Pověsti českého severovýchodu, s. 211–212.

Jak babička s dědečkem hledali poklad.

7. Bysterský poklad

Pověsti českého severovýchodu, s. 277–278.

Jak se na Bystrém ukrýval poklad.

8. Rytíři z Oškobrhu

Sluneční střelec, s. 11–17.

Podobná látka č. 2 (mystická moc objektů)

9. Zlatá skála na Dobrošově

Pověsti českého severovýchodu, s. 321–323.

Jak čarodějnice prozradila rytíři, kde se schovává velký poklad.

10. Zlatá kvočna přestavlká

Sluneční střelec, s. 62–65.

Podobná látka č. 3 (Otvírání pokladů, poklady uložené v zemi a hradech)

11. Tajemství na Oškobrhu

Perly mezi kamením, s. 168–170.

Podobná látka č. 2, 8 (mystická moc objektů)

12. Tajemný poklad

Poslední větěno, s. 48–50.

Jak Dráteník hledal poklad zakopaný v zemi.

13. Velikonoční dukáty

Poslední větěno s. 132–133.

Jak zvědavci hledali na Velký pátek poklady.

14. Velký pátek v Oškobrhu

Stopami dalekých světů, s. 41–43.

Podobná látka č. 2, 8, 11 (mystická moc objektů)

Etymologické pověsti

1. O původu Zebína

Perly mezi kamením, s. 47–52.

Jak vznikl název Zebín.

2. Voznice smetany

Pověsti českého severovýchodu, s. 164–167. Perly mezi kamením, s. 93–94.

O původu pojmenování města Bílý Újezd, jenž byl takto označen kvůli vylité voznici smetany.

3. Čertova brázda

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 223–225. Poslední větěno, s. 82–83.

Jak vznikl okolo Lovčic hluboký příkop nazývajícím se Čertova brázda.

4. Čertovy brázdy

Sluneční střelec, s. 90–95. Perly mezi kamením, s. 115–118.

Podobná látka č. 3 (pověsti o původu)

5. Voznice královské smetany

Lžíce medu – špetka pepře, s. 13–17.

Podobná látka č. 2 (pověsti o původu)

6. Na Šibeničím mostě

Stopami dalekých světů, s. 35–36.

Jak byl pojmenován most Šibeničím.

7. Trnová koruna

Stopami dalekých světů, s. 37–40.

Jak na hřbitově vyrostl trnový stromek s dlouhými ostny, jemuž se začalo říkat Trnová koruna.

8. Zlatá Olešnice

Stopami dalekých světů, s. 44–46.

O původu města Zlatá Olešnice.

Pověrečná povídka

A) Čarodějnice

1. O kozojedském zvonu

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 22–24. Perly mezi kamením, s. 27–29.

Jak zlá čarodějnice chtěla omládnout pomocí krve mladého člověka.

2. Jan za chrta dán

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 177–183. Pověsti českého severovýchodu, s. 8–13. Sluneční střelec, s. 18–26.

Jak Morana zachránila Jana od čarodějnice, která chtěla jeho krev.

3. Levínská čarodějnice

Pověsti českého severovýchodu, s. 98–100.

Jak čarodějnice vstala z mrtvých.

4. Větvička klenu

Pověsti českého severovýchodu, s. 168–170.

Jak čarodějnice zaklela nevěstu.

5. Věneček z devatera kvítí

Poslední vřeteno, s. 104–106.

Jak Maruška byla v moci čarodějnice.

6. Jedna selka čarodějnice

Stopami dalekých světů, s. 73–74

Jak se čeledín setkal s čarodějnici.

7. Chrt místo synka

Stopami dalekých světů, s. 111–113.

Podobná látka č. 2 (čarodějnice)

B) Čert

1. Propadlý mlýn na Škrháku

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 38–43.

Jak se z mladého cizince stal čert.

2. Zemanský kopec

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 55–57.

Jak čerti na Zemanském kopci rozházeli hnůj.

3. Černokněžník

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 49–52.

Jak mlynář chtěl pomoc od čertů.

4. Ďáblový dukáty

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 33–34. Sluneční střelec, s. 126–128.

Jak obyčejný člověk vyzrál nad čertem.

5. Trest boží

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 97–99.

Jak se mlynář zaslíbil peklu.

6. Sedlák vyzrál nad čerty

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 116–117.

Jak čerti přichystali na sedláka léčku.

7. Čertovo mlázovické pokušení

Pověsti českého severovýchodu, s. 51–53.

Jak si čert chtěl nechat vesnici Mlátovice.

8. Stavba hradu Pecky

Pověsti českého severovýchodu, s. 242–246.

Jak čerti postavili hrad.

9. Kovář s švec

Pověsti českého severovýchodu, s. 247–251. Perly mezi kamením, s. 80–83.

Jak se kovář se ševcem upsali Luciferovi, aby se jim žilo lépe.

10. Mlýn na Nové hrázi

Sluneční střelec, s. 137–141. Perly mezi kamením, s. 126–130.

Spor mezi městem a mlynářem. Mlynář po prohře požádal o pomoc čerta.

11. O Vaňkově černé knížce

Sluneční střelec, s. 144–147.

Jak si čerti odnesli dvanáct mlynářů do pekla.

12. Neupsal se čertu

Sluneční střelec, s. 153–155.

Jak se díky čertovi stal z chudáse boháč.

13. Bič na správce Buriana

Sluneční střelec, s. 181–185

Jak si správce Buriana odnesli čerti.

14. Ten s červenou čepicí

Perly mezi kamením, s. 131–134. Stopami dalekých světů, s. 67–69.

Jak veterán s červenou čepicí přivolal černou knížkou čerta.

15. Boty pro kulhavého čerta

Lžíce medu – špetka pepře, s. 219–225.

Jak si čert nechal u ševce zhotovit boty.

16. Ďábelský hráč

Poslední vřeteno, s. 138–143.

Podobná látka č. 9 (čert)

17. O lakomcovu duši

Poslední vřeteno, s. 166–167.

Podobná látka č. 9 (čert)

18. Upsal se čertu

Stopami dalekých světů, s. 47–48.

Podobná látka č. 12 (čert)

19. Trest zlému správčíkovi

Stopami dalekých světů, s. 55–56.

Jak se Burian stal poddaným čertů za své zlé skutky.

20. Peklo nevolníků

Stopami dalekých světů, s. 93–96.

Jak byl sedlák čerty potrestán za to, že trýznil své poddané.

21. Pan otec z Novohrázeckého mlýna

Stopami dalekých světů, s. 99–102.

Jak čert poradil mlynářovi, aby si postavil větrný mlýn. Za tuto službu skončil na několik let v pekle.

C) Démonická zvířata

1. Král orlických hor

Pověsti českého severovýchodu, s. 54–55.

Jak se Honza setkal s hadím králem.

2. Trut' a saň

Pověsti českého severovýchodu, s. 258–261. Perly mezi kamením, s. 21–23.

Jak drak škodil lidem. Jeho zkáza přišla až ve chvíli, kdy se ho odvážlivec Trut' rozhodl zabít.

D) Osud člověka

1. Ohnivý kočár z Cidliny

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 170–171.

O dvou sestrách, které za své zlé skutky celou noc jezdily v ohnivém kočáru.

2. Nehodná dcera vladykova

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 184–186.

Jak se vladykova dcera rouhala a propadla do pekel.

3. Prokletý Matyáš

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 215–216. Poslední větěno, s. 68–70.

Jak byl zlý pán Matyáš proměněn v jelena.

4. Potupená divoženka

Sluneční střelec, s. 40–43. Perly mezi kamením, s. 141–143. Stopami dalekých světů, s. 49–51.

Jak si lesní víla vzala člověka.

5. Nehodná dcera rytířova

Sluneční střelec, s. 72–75.

Podobná látka č. 2 (osud člověka)

6. Za kovanými dveřmi podsvětí

Sluneční střelec, s. 124–126.

Jak děvečka žila rok za kovanými dveřmi.

7. Obraz svaté Voršily

Poslední vřetenno, s. 95–98.

Jak se hrabě zamiloval do lesní panny, která stála vzorem s tváří světice.

8. Ráj pod zemí

Poslední vřetenno, s. 160–162.

Podobná látka č. 6 (osud člověka)

E) Ohnivý muž

1. Ohnivý muž

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 44–45.

Jak se kněz setkal s ohnivým mužem.

2. Sluneční střelec

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 76–77. Pověsti českého severovýchodu, s. 302–304. Sluneční střelec, s. 119–124.

Jak rychtář vysvobodil svého bratra od věčného prokletí.

3. Nevděk žhavému muži

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova s. 118 – 119

Jak se žhavý muž pomstil sedlákovi za to, že mu nepoděkoval za nalezení cesty z lesa.

4. Pomsta ohnivcova

Sluneční střelec, s. 147–148.

Podobná látka č. 3 (ohnivý muž)

5. Střelec proti slunci

Perly mezi kamením, s. 155–158.

Podobná látka č. 2 (ohnivý muž)

6. Ohnivec s žernovem na krku

Perly mezi kamením, s. 177–178.

Jak se ohnivec nemohl vymanit ze svého prokletí.

7. Hořící koule

Poslední vřetenno, s. 163–165.

Jak se ve vesnici objevila ohnivá koule v podobě mužíka.

8. Tři bohoslužby najednou

Stopami dalekých světů, s. 78–80.

Jak ohnivý muž čekal na vysvobození.

9. Ohnivý muž v neckách

Stopami dalekých světů, s. 87–89.

Jak ohnivý muž pronásledoval panoše, který se před ním skryl pod neckami.

F) Duchové, strašidla

1. Pustý nebo Suchý hrad

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 29–30.

Jak se hrobníkovi Nedopitovi zjevovali duchové nebožtíků

2. Šubrovská strašidla

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 92–96.

Jak ve Zdechovicích strašilo.

3. Strašidelný opat

Pověsti českého severovýchodu, s. 160–163.

Jak se v klášteře objevoval strašidelný opat.

4. Černokněžník Vejrych

Pověsti českého severovýchodu, s. 188–192.

Jak Vejrych strašil na vsi.

5. Nebožka selka

Pověsti českého severovýchodu, s. 315–316.

Jak duch nebožky napravil svého muže.

6. Vyžlata a hejkal

Sluneční střelec, s. 156–159. Poslední vřeteno, s. 179–182.

Jak Matěj potkal hejkala a smečku psů.

7. Psiska a hejkal

Perly mezi kamením, s. 207–209.

Podobná látka č. 6 (duchové, strašidla)

G) Loupežníci

1. Loupežníci na Staré silnici

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 226–228.

Jak loupežníci páchali neplechý v Obědovicích.

2. Únos mlynářovic Márinky

Pověsti českého severovýchodu, s. 196–198.

Jak loupežníci chtěli ukrást mlynářovu dceru.

3. Loupežníková sekyra v Adrsbachu

Pověsti českého severovýchodu, s. 201–205.

Jak se Marie vypravila k loupežníkům.

4. Princezna loupežnice

Pověsti českého severovýchodu, s. 252–254.

Jak se loupežníková dcera rozhodla pokračovat v otcově řemesle, aby měla krásné věno.

H) Vodník

1. Libeňský vodník

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 67–68.

Jak Libenští vyhostili vodníka.

2. Žehuňský vodník

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 203–206. Sluneční střelec, s. 45–51. Perly mezi kamením s. 203–206.

O vodníkovi, který zapůjčil svůj bič formanovi.

3. Vodník Mikli

Pověsti českého severovýchodu, s. 80–84.

Jak se vodník mstil lidem.

4. Ropucha v karbance

Pověsti českého severovýchodu, s. 85–86.

Jak forman měl na zádech vodníkovu ženu.

5. Hastrman z dubnického mlýna

Pověsti českého severovýchodu, s. 310–311.

O vodníkovi, který chtěl škodit mlýnu.

6. Vodník a medvěď

Pověsti českého severovýchodu, s. 324–327. Perly mezi kamením, s. 179–181.

Jak medvěd pomohl mlynářovi vyhnat neposlušného vodníka z mlýna ven.

7. Zchátralý Bartoňův statek

Sluneční střelec, s. 151–153.

Jak vodník potrestal hospodáře.

8. Chamtivé prsty oharského hastrmana

Lžíce medu – špetka pepře, s. 163–170.

Jak chytrý Vacek vyhnal vodníka z mlýna.

9. Hastrman Mikli a švec Kopejtko

Lžíce medu – špetka pepře, s. 226–231.

O vodníkovi, který topil pocestné a jejich dušičky schovával do hrnečků.

10. Vodníček Skotačistko

Poslední vřeteno, s. 84–90.

Jak se vodník mstil lidem.

11. Zchátralý Bartoňův statek

Poslední vřeteno, s. 144–146.

Podobná látka č. 7 (vodník)

I) Hospodářičkové

1. Had hospodářiček

Poslední vřeteno, s. 157–159.

Jak hospodářka zabila hada, čímž způsobila zkázu svému statku.

J) Skřítek, trpaslík

1. Půlnoční skřítek

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 82–85. Sluneční střelec, s. 131–134. Perly mezi kamením, s. 175–176.

Jak Lukáše ze Zábědova obelstil skřítek.

2. Trpaslík Dobrodinec

Pověsti českého severovýchodu, s. 113–114.

Jak chlapec dostal od trpaslíka zlato.

3. Permoník ze stříbrné Příbrami

Lžíce medu – špetka pepře, s. 215–218.

Jak permoník pomohl havířovi z chudoby.

K) Obři

1. Dva obři na radnici

Pověsti českého severovýchodu, s. 42–44. Perly mezi kamením, s. 24–26.

O tom, jak Hostinští vyzráli nad obry.

L) Duše

1. Utrpení mnichovy duše

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 86–87.

Jak mladá dívka vysvobodila hříšnou duši mnicha.

2. Vlkodlak

Pověsti českého severovýchodu, s. 101–103.

O vlkodlakovi, v němž byla zakletá lichvářova duše.

3. Hrob mysliveckého mládence

Poslední větreno, s. 147–149.

O zbloudilé duši myslivce.

4. Děsivé oči sirotků

Stopami dalekých světů, s. 52–54.

Jak duše nešťastných dětí hledala svého otce.

5. Vrba maminka

Stopami dalekých světů, s. 116–117.

Jak se duše matky vtělila do vrby.

M) Bílá paní

1. Bílá paní v Habetkách

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 200–201.

Jak bílá paní v Habetkách hledala smilování.

2. Bílá paní třebihošťská

Pověsti českého severovýchodu, s. 109–112. Perly mezi kamením, s. 197–200.

Jak bílá paní čekala na vysvobození.

3. Svatojanská ručička

Poslední větreno, s. 71–75.

Jak bílá paní ukázala děvčátku poklad.

4. Bílá paní na Chlumu

Stopami dalekých světů, s. 75–77.

Jak se Drábkovi zjevila bílá paní, která si přišla pro jeho duši.

5. Žitná panna

Poslední větreno, s. 134–137.

Jak se babičce Kubištové zjevila panna.

N) Kletba

1. Msta oltářního obrazu

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 102–105.

Jak Bůh seslal na rod Ledviků kletbu.

2. O černém kuřeti

Stopami dalekých světů s. 118–120.

Jak pekař svým klením přinesl do rodiny neštěstí.

O) Polednice

1. Polednice na Bílé věži

Pověsti českého severovýchodu, s. 31–33.

Jak polednice zardousila dítě.

2. Svatoňovické uhlí

Pověsti českého severovýchodu, s. 76–79.

Jak se chtěl Krakonoš pomstít lidem.

3. Tři přání

Pověsti českého severovýchodu, s. 199–200. Perly mezi kamením, s. 187–188.

Jak Krakonoš napravil lakomce.

P) Krakonoš

1. Dobroděj Krakonoš a švec plavec

Lžíce medu – špetka pepře, s. 209–214.

Jak Krakonoš pomohl chudému ševcovi.

2. Jak Krakonoš vyhubil vrabce

Stopami dalekých světů, s. 97–98.

Jak Krakonoš převlečený za žebráka pomohl lidem od vrabců.

Q) Nadpřirozené jevy

1. Kříž na kostelíku

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 106–109.

Jak se stal v Chroustově zázrak.

2. Kotel peněz

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 217–219.

Jak se selce zjevil poklad.

3. Krakonošova zahrada

Pověsti českého severovýchodu s. 18–23.

Jak se květiny proměnily ve zlato.

4. Sedm labských pramenů

Pověsti českého severovýchodu s. 34–38.

Jak pramen vody pomohl princezně ke štěstí.

5. Turov

Pověsti českého severovýchodu, s. 68–70.

Jak kovář dostal za dobře odvedenou práci pytel sena, který se proměnil v samé dukáty.

6. Zlato mistra Středy

Pověsti českého severovýchodu, s. 71–75.

Jak měl truhlář Středa zázračnou moc.

7. Kunšův kámen pod Potštejnem

Pověsti českého severovýchodu, s. 48–50. Perly mezi kamením, s. 245–246.

Jak z kamene tekla krev, která znamenala hrůzu války.

8. Kříž pod Libinou

Pověsti českého severovýchodu, s. 104–105.

Jak se kříž sám od sebe pohyboval.

9. Bezedné jezero pod Sněžkou

Pověsti českého severovýchodu, s. 124–125. Perly mezi kamením, s. 195–196.

Jak Černý rybník neměl dno.

10. Jak Vlček přimrazoval

Pověsti českého severovýchodu, s. 206–207.

Jak Vlček kouzlil.

11. Hodovní síň v podzemí

Pověsti českého severovýchodu, s. 255–257.

Jak se pasáci setkali s rytíři, kteří byli po smrti.

12. Studánka s mrazivou vodou

Pověsti českého severovýchodu, s. 305–306.

Jak se voda ve studánce proměnila v led.

13. Zhavanělý princ

Pověsti českého severovýchodu, s. 312–314.

Jak otec zaklel svého syna v havrana.

14. Vrchovatý kotel peněz

Sluneční střelec, s. 51–54.

Podobná látka č. 2 (nadpřirozené jevy)

15. Krvácející dub

Sluneční střelec, s. 69–71.

Jak drvoštěpové káceli les, až narazili na obří dub, z kterého se při kácení valila krev.

16. Zakletý princ

Perly mezi kamením, s. 33–35.

Podobná látka č. 13 (nadpřirozené jevy)

17. Hodovní síň v podzemí

Perly mezi kamením, s. 182–184.

Jak se v hradu Helfenstein konala hostina.

18. O dubu, který krvácel

Perly mezi kamením, s. 219–221. Stopami dalekých světů, s. 103–105.

Podobná látka č. 15 (nadpřirozené jevy)

19. Tajemný Turov

Perly mezi kamením, s. 241–244.

Podobná látka č. 5 (nadpřirozené jevy)

20. Drndej, holi, v Drnholci!

Lžíce medu – špetka pepře, s. 122–129.

Jak nejmladší z bratrů Vítek přelstil černokněžníka a šenkýře.

21. Pan otec z čertova mlýna

Lžíce medu – špetka pepře, s. 151–158.

Jak hloupý Honza ke štěstí přišel.

22. Pár bílých holubic

Poslední vřeteno, s. 41–42.

O zázračné moci rabína.

23. Bohorodička loretská

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 194–199.

Jak Bůh přenesl Bohorodičku do kaple.

24. V říši kouzel a čarování

Poslední vřeteno, s. 99–103.

Jak čaroděj škodil sedlákově.

25. Babička vypravuje

Poslední vřeteno, s. 119–126.

Jak babička dětem vyprávěla různé příběhy, v nichž se objevovali pidimužáci, zakletý had nebo strašidlo.

26. Poklady v hrncích

Poslední vřeteno, s. 150–152.

Jak se hrnce peněz ztratily v zemi.

27. Kříž na propadlém kostele

Stopami dalekých světů, s. 11–12.

Podobná látka č. 1 (nadpřirozené jevy)

R) Bezhlavý kuň, kostlivec

1. Bezhlavý kuň

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 241–242. Sluneční střelec, s. 102–103.

Jak v Lovčicích pobíhal bezhlavý kuň.

2. Jak si kostlivec přišel pro svou lebku

Stopami dalekých světů, s. 81–83.

Jak kostlivec hledal ukradenou lebku.

Historické pověsti

Rod, osobnost, válka, víra

1. Devět vyžlat z Vietmile

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 46–48. Pověsti českého severovýchodu, s. 332–335. Perly mezi kamením, s. 53–55.

O rodu Krabiců z Vietmile a jejich dětech.

2. Páni rozdávali, lid odmítl

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 79–81. Poslední vřeteno, s. 60–63.

Pověsti českého severovýchodu, s. 262–265.

Jak lidé nechtěli půdu za poplatek, jelikož jim byla slíbena zdarma císařem Josefem II.

3. Studánka svatého Václava

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 150–153.

Jak svatý Václav objevil studánku Stará Voda.

4. Žižkův meč na Turyně

Pověsti českého severovýchodu, s. 14–17. Sluneční střelec, s. 115–118. Perly mezi kamením s. 72–73.

Jak Žižka daroval meč Vítkovi z Turyna.

5. Žižkova lípa

Pověsti českého severovýchodu s. 45–47.

Jak Žižka táhl proti Slezanům.

6. Borovice českých bratří

Pověsti českého severovýchodu, s. 90–91.

Jak lid musel opustit svůj rodný kraj, aby se nemusel zřít své víry.

7. Pancéř smanický ze Žampachu

Pověsti českého severovýchodu, s. 96–97.

Jak Karel IV. ztrestal lupiče.

8. Syrečky zachránily hrad Skuhrov

Pověsti českého severovýchodu, s. 132–134.

Jak se klečkovský pán chtěl zmocnit hradu Skuhrov.

9. Za boj proti Tatarům

Pověsti českého severovýchodu, s. 142–144.

Jak Tataři táhli na Olomouc.

10. Zrádce na Ostaši

Pověsti českého severovýchodu, s. 174–177. Perly mezi kamením, s. 66–68.

O zradě lakomého mlynáře, který prozradil Zikmundovi, kde se ukrývají kacíři.

11. Kaplička na Hvězdě

Pověsti českého severovýchodu, s. 178–179.

Jak Josef II. nechal zbořit kapličku na Hvězdě.

12. Klíč k rybolovu

Pověsti českého severovýchodu, s. 180–181.

Jak si císař Ferdinand II. pochutnával na pstruzích.

13. Čtvrtek na Novém Hrádku

Pověsti českého severovýchodu, s. 221–222. Perly mezi kamením, s. 185–186.

Jak císař Josef II. povolil na Novém Hrádku jarmark.

14. Šporkové otec a syn

Pověsti českého severovýchodu, s. 230–233.

Jak hrabě Špork vedl soudní spory.

15. Osečnický fekst

Pověsti českého severovýchodu, s. 279–282.

Jak Švédové kradli lidem dobytek.

16. Velehrádek

Pověst českého severovýchodu, s. 286–287.

Jak vladyka pohostil Cyrila a Metoděje.

17. Hvězdárna doktora Voborského

Pověsti českého severovýchodu, s. 288–290.

Jak se otec vyznávající evangelické náboženství potkal se synem kanovníkem.

18. Husitské podkovy

Sluneční střelec, s. 31–33.

Jak Žižka vyzrál nad křížáky.

19. Žižka nad Zikmunda

Sluneční střelec, s. 34–38. Stopami dalekých světů, s. 5–8.

Jak Žižka zachránil Kutnou Horu před Zikmundem a křížáky, kteří složili zbraně.

20. Lupák v konopí

Sluneční střelec, s. 38–40. Perly mezi kamením, s. 64–65. Stopami dalekých světů, s. 9–10.

Jak Lupák přišel Žižkovi na pomoc v boji proti zemanovi Černému z Mlázovic.

21. Rybník plný mnichů

Sluneční střelec s. 43 – 45, Stopami dalekých světů s. 13 – 15

Jak český lid za husitských válek vypátral německé mnichy, kteří se schovávali ve sklepech tvrze. Potrestal je, protože nikdy nemilovali českou zemi.

22. Slavík a sto císařů

Sluneční střelec, s. 168–172. Perly mezi kamením, s. 144–148.

Jak Josef II. slíbil metál tomu ministrovi, který uhádne jeho hádanku

23. Syrečky na Skuhrově

Perly mezi kamením, s. 59–60.

Podobná látka č. 8 (historická)

24. Válečná lest husitů

Perly mezi kamením, s. 61–63.

Podobná látka č. 20 (historické)

25. Labe, strážce pokladu

Perly mezi kamením, s. 76–79.

Jak chtěl Karel IV. poznat opatovický poklad.

26. Řízek pro králevice

Lžíce medu – špetka pepře, s. 9–11.

Jak se Karel IV. vrátil z ciziny do České země.

27. Políček Jeho Veličenstvu císaři

Lžíce medu – špetka pepře, s. 24–29.

Jak císař Maxmilián jmenoval uhlíře Petra nejvyšším pražským zahradníkem.

28. Sto císařů u Slavkova

Lžíce medu – špetka pepře, s. 30–38.

Podobná látka č. 23 (historické pověsti)

29. Vladařem povolený čtvrtěk

Lžíce medu – špetka pepře, s. 39–41.

Podobná látka č. 13 (historické pověsti)

30. Posvícení v Králově Lhotě

Lžíce medu – špetka pepře, s. 42–48.

Jak se císař Josef II. převlékl za žebráka.

31. Vladař na salaši, Bača v zámku

Lžíce medu – špetka pepře, s. 49–55.

Jak císař Leopold II. pořádal na zámku hostinu.

32. Císař a četař

Lžíce medu – špetka pepře, s. 56–60.

Jak císař Josef II. chtěl potrestat četaře Houžvičku.

33. Poctivice z jelenice

Lžíce medu – špetka pepře, s. 111–116.

Jak hrabě Špork musel Karlovi VI. zaplatit pět tisíc dukátů.

34. Přátelství slepého vojevůdce

Poslední vřetenno, s. 32–35.

Jak Žižka daroval vladykovi zlomený meč.

35. Po stopách českých bratří

Poslední vřetenno, s. 36–40.

Jak tři sedláci opustili vesnici kvůli své víře.

36. Katův dub

Poslední vřetenno, s. 64–67.

Jak vrchnost zachránila poddané před popravou.

37. Zemanské podkovy

Poslední vřetenno, s. 111–112.

Jak Žižka vyhrál nad křižáky.

38. Karlova Koruna

Poslední vřeteno, s. 113–114.

Jak si hrabě Kinský nechal postavit zámek Karlova koruna.

39. Poslední libeňská paní

Poslední vřeteno, s. 153–154.

Jak Maruše, libeňská zemanka, poznala, co to je být příslušnicí poraženého národa.

40. Napoleonův jezdec

Poslední vřeteno, s. 171–175

Jak voják z Napoleonovy armády utonul v bažině.

41. Rekvisice u Touchů

Poslední vřeteno, s. 183–188

Jak Prušáci navštívili vesnici Toucha.

Antifeudální

1. Zkrocení zlého Šafgoče

Pověsti českého severovýchodu, s. 153–156. Perly mezi kamením, s. 189–192.

O krutém zacházení pána s poddanými.

2. Za vinu nespáchanou

Pověsti českého severovýchodu, s. 226–229.

Jak správce trýznil své poddané

3. Jako kočka s myší

Sluneční střelec s. 186 – 188. Stopami dalekých světů s. 21–23.

Jak vrchnost chtěla sebrat poddaným půdu.

4. Zlatý řetěz na lupičově hrdle

Perly mezi kamením, s. 56–58.

Jak Karel IV. potrestal spravedlivě pány, kteří utiskovali své poddané.

5. Hrabě, který snědl sám sebe

Poslední vřeteno, s. 127–131.

Jak se Straka choval ukrutně ke svým poddaným.

Pověsti o zvířatech

1. Zlý jelen

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, 237–238. Perly mezi kamením, s. 201–202.

O jelenovi, který přinášel smůlu.

2. Plivník

Pověsti českého severovýchodu, s. 122–123.

O kuřeti, jehož se ujala sedláková žena.

3. Čáp ze sultánova zajetí

Lžíce medu – špetka pepře, s. 241–244

Jak čáp Honza zachránil rytíři život.

4. Kačena divoká ťapala zvysoka

Lžíce medu – špetka pepře, s. 250–253.

O kachnách, které se musely přesunout z jezírka do Vltavy.

Pověsti o lidech

1. Morová rána

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 58–61. Sluneční střelec, s. 178–181.

Jak obyvatelé Nového Bydžova vystěhovali Židy.

2. Dva bratři

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 62–66.

O souboji dvou bratří o půdu, která se jim stal osudnou.

3. Dymokurský pán mezi lvy

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 110–112.

Jak se dymokurský hrabě setkal s třemi lvy.

4. U zabitého

Pověsti českého severovýchodu, s. 106–108.

Jak doškář zabil řezníka.

5. Diblík

Pověsti českého severovýchodu, s. 126–127.

Jak nemohl nikdo vztáhnout ruku na chlapce jménem Diblík.

6. Sekyra ve zvonici

Pověsti českého severovýchodu, s. 128–129. Perly mezi kamením, s. 193–194.

Jak se správci Jírovi stala jeho zvonice osudnou.

7. Obr a vlk

Pověsti českého severovýchodu, s. 151–152

Jak se hostinský Tláškal bojoval s vlkem.

8. Správčí císařského panství

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 120–124. Poslední vřeteno, s. 10–16.

Jak se z obyčejného sluhy Johana stal baron.

9. Zánik tvrze Nedabylic

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 137–139.

Jak sestry z panství Nedabylice darovaly poddaným pole.

10. Smrt kněžny Boženy

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 143–145. Perly mezi kamením, s. 18–20.

Jak milovaná kněžna Božena našla smrt v táboře Oldřicha.

11. Kočičí hrádek

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 172–173.

Jak se ošklivé sestry na Kočičím hrádku pomstily krásným dívkám z vesnice.

12. Vyklekl ze sedla

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 187–189.

Jak vladykové mezi sebou soupeřili.

13. Křivopřísežnice

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 202–203, Poslední vřeteno s. 45–47.

O křivé přísaze babizny před soudem.

14. Arnošt a Bělínka

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 206–211.

Jak nešťastná láska přinesla Bělince a Arnoštovi smrt.

15. Rychtář a strážník zeměměřiči

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 239–240

Jak starosta rozdělil lidem půdu.

16. Rohenické pivo

Pověsti českého severovýchodu, 24–27. Perly mezi kamením, 104–106.

Jak si Roheničtí prosadili, aby se u nich točilo pivo.

17. Ochránce borských lesů

Pověsti českého severovýchodu s. 39–40.

Jak myslivec chránil les.

18. Rytíř ospalec

Pověsti českého severovýchodu, s. 56–58. Perly mezi kamením, s. 91–92.

Jak Mikuláš vyzrál nad ospalcem Jáchymem.

19. Cikánova rada

Pověsti českého severovýchodu, s. 59–62.

Jak cikán poradil hraběti, aby topil skořicí.

20. Dráteníková halena

Pověsti českého severovýchodu, s. 63–65. Perly mezi kamením, s. 107–109.

Jak se dráteníkovi ztratila v Kunčicích halena, již našel po krupobití až v Lanškrouně.

21. Řeč, které nikdo nerozumí

Pověsti českého severovýchodu, s. 87–89.

Jak se svatý Petr chtěl učit řeči, které nikdo nerozumí.

22. Poslední chlumecký kat

Pověsti českého severovýchodu, s. 123–125. Sluneční střelec, s. 54–58. Perly mezi kamením, s. 123–125.

O chlumeckém katovi, který se bál krve.

23. Cikánský důstojník

Pověsti českého severovýchodu, s. 135–137.

Jak cikánský důstojník našel svůj domov.

24. O prvním náchodském tkalci

Pověsti českého severovýchodu, s. 157–159.

Jak se otec Kaválek stal prvním tkalcem náchodského kraje.

25. Pod zelenou křivinou

Pověsti českého severovýchodu, s. 171–173.

Jak si muzikant zachránil život.

26. Pomsta Babinského

Pověsti českého severovýchodu, s. 182–184.

Jak Babinský potrestal babku za zlořečení.

27. Svatohavelská Bohorodička

Pověsti českého severovýchodu, s. 185–186.

Jak patronka města chránila lid.

28. Vrtíkula

Pověsti českého severovýchodu, s. 208–210.

Jak si Vrtíkula přejmenoval věci.

29. Silný Ctibor

Pověsti českého severovýchodu, s. 214–217.

Jak silný Ctibor vyzrál nad cizincem.

30. Sedm Slavíků na Homoli

Pověsti českého severovýchodu, s. 223–225.

Jak si chtěl biskup poslechnout zpěv, o kterém slyšel široko daleko.

31. Obryně a sedlák

Pověsti českého severovýchodu, s. 236–237. Perly mezi kamením, s. 14–17.

Jak si rozmazlená princezna udělala ze sedláka svou hračku.

32. Jelen a Panna

Pověsti českého severovýchodu, s. 238–241.

Jak měl vladyka dceru, které plnil všechno, co jí na očích viděl.

33. Zrada janovského Jidáše

Pověsti českého severovýchodu, s. 266–269. Perly mezi kamením, s. 110–112.

Jak kovář z Jankova vyzradil švédskému hejtmanovi, co se stalo s jeho vojskem.

34. Černokostelečtí hadaři

Pověsti českého severovýchodu, s. 291–293. Perly mezi kamením, s. 233–235.

Jak se nechal tkadlec z Červeného Kostelce nachytat cizincem.

35. Maří, husitské děvče

Pověsti českého severovýchodu, s. 307–309.

Jak Marii nebylo přáno v lásce, protože její milý byl husita. Vesničané byli proti jejich vztahu, a tak oba dva umřeli steskem.

36. Vápeník přijel!

Sluneční střelec, s. 58–60.

Jak vápeníka upálilo vápno. Jeho tělo společně s koňmi leželo na zkalené hladině rybníka.

37. Žrout Beneda

Pověsti českého severovýchodu, s. 317–320. Perly mezi kamením, s. 250–252.

Jak chalupář Beneda snědl všechno, na co se podíval.

38. Silák Hejduk

Pověsti českého severovýchodu, s. 328–331.

Podobná látka č. 29 (o lidech)

39. Metali los o mezníky

Sluneční střelec, s. 60–62. Perly mezi kamením, s. 138–140. Stopami dalekých světů, s. 57–59.

Jak lakomý Vrbičák chtěl vyžrát nad rozdělením půdy pomocí losů.

40. Celá rodina fextů

Sluneční střelec, s. 65–69. Perly mezi kamením, s. 229–232. Stopami dalekých světů, s. 63–66.

Jak rodina Lisků škodila lidem z Obory.

41. Michna s fúrou skořice

Sluneční střelec, s. 75–81. Perly mezi kamením, s. 119–122.

Jak Pavel Michna z Vacínova získal nové jméno Michna Skořičák.

42. Vyměnili kabát za límec

Sluneční střelec, s. 86–90. Perly mezi kamením, s. 222–225. Stopami dalekých světů, s. 109–110.

Jak páni vyžráli nad hlavečnickými obyvateli.

43. Dub rychtář mezi duby konšely

Sluneční střelec, s. 95–98. Perly mezi kamením, s. 226–228.

Jak se hrabě Kinský vsadil s pány, že na Chlumecku stojí největší dub.

44. Podle rozkazu ministrova

Sluneční střelec, s. 98–102.

Jak si chalupníci ze Štítu rozdělili spravedlivě půdu mezi sebe podle kroků.

45. Babinského dar a pomsta

Sluneční střelec, s. 107–109. Perly mezi kamením, s. 216–218.

Podobná látka č. 26 (pověsti o lidech)

46. Krčma v Pustém hradě

Sluneční střelec, s. 134–136.

Jak se Nedopita stal hrobníkem.

47. Jak Veselští postrkovali kostel

Sluneční střelec, s. 159–167. Perly mezi kamením, s. 149–154.

Jak Kuba napálil rychtáře.

48. U cikánské přísahy

Sluneční střelec, s. 172–176. Stopami dalekých světů, s. 60–62.

Jak obyvatelé Bydžova vyhnali cikány pryč z města.

49. Dva životy za palouk
Sluneční střelec, s. 176–178.
Podobná látka č. 2 (o lidech)
50. Váša Klosů zlomil osu
Sluneční střelec, s. 188–191. Perly mezi kamením s. 253–256.
Jak měl Váša dovést milostpána do Chlumce.
51. Liskovickej hajnej
Sluneční střelec, s. 196–199. Perly mezi kamením, s. 257–258. Poslední vřetenno, s. 193
O líném hajném a jeho třech psech.
52. Sázka o sto dukátů
Sluneční střelec, s. 192–196.
Jak se vsadil pán s čeledínem o sto dukátů, kdo druhého dřív rozzlobí.
53. Princezna s kamenným srdcem
Perly mezi kamením, s. 9–13.
O krutém osudu princezny Milady.
54. Brat proti bratrovi
Perly mezi kamením, s. 36–39.
Podobná látka č. 2 (o lidech)
55. Filuta Kacafírek
Perly mezi kamením, s. 84–90.
O vychytralosti vtipálka Kacafírka.
56. Kostlivec na hlasné věži
Perly mezi kamením, s. 96–98.
Jak byl Jáchym popraven kvůli špatnému hlídání na hlásné věži, čímž zavinil porážku Brodských o železnou huť, kterou získali Jihlavští.
57. Dlouhán a kratinožka
Perly mezi kamením, s. 113–114.
Podobná látka č. 44 (o lidech)
58. Hůl plná dukátů
Perly mezi kamením, s. 171–174.
Podobná látka č. 8 (o lidech)
59. Povidláci na Konopišti
Lžíce medu – špetka pepře, s. 63–66.

Jak Nepomuk prozradil, kdo ukradl sud s povidly.

60. Taškařiny chrudimského Kacafírka

Lžíce medu – špetka pepře s. 67–76.

Podobná látka č. 55 (o lidech)

61. Studánka stoletých

Lžíce medu – špetka pepře, s. 77–81.

Jak se Zápeca chtěl dožít sta let.

62. Mordyjé Klatovy!

Lžíce medu – špetka pepře s. 82–85.

O chytrosti robotníků, kteří vyzráli nad drábem.

63. Pokuta za divočáka

Lžíce medu – špetka pepře, s. 86–91.

Jak Veruna zachránila život svému muži Metůdovi.

64. Dům v Pekařské ulici

Lžíce medu – špetka pepře, s. 92–99.

Jak dva taškáři přelstili direktora.

65. Kolovečská husa o jednom stehýnku

Lžíce medu – špetka pepře, s. 100–104.

Jak si hrabě myslel, že má husa jednu nohu.

66. Udatný rek kanonýr Jabůrek

Lžíce medu – špetka pepře, s. 105–108.

O statečnosti kanonýrka Jabůrka, který byl za svoji odvahu v rakousko-pruské válce pasován na rytíře.

67. Jahody z panské zahrady

Lžíce medu – špetka pepře, s. 117–121.

Jak Anna Marie Františka nechtěla, aby panstvo jedlo jahody pohnojené poddanským hnojem.

68. Makový jarmark v Rakovníku

Lžíce medu – špetka pepře, s. 130–137.

Jak Vincek převezl svou vychytralostí svého pána.

69. Kdo se za svou mamá stydí . . .

Lžíce medu – špetka pepře, s. 138–143.

Jak selský synek Vrtíkula pohrdal svým rodným krajem i matkou.

70. Není patron jako patron

Lžíce medu – špetka pepře, s. 144–148.

Jak si sklenář vymyslel historku o svatém Václavovi, a napálil tak dobrého člověka.

71. Všecky myši z mlýna ven!

Lžíce medu – špetka pepře, s. 159–162.

Jak chasník Ondřej vyhnal myši z mlýna ven.

72. Pivo ze slaměných došků

Lžíce medu – špetka pepře, s. 173–177.

Jak Jura obelstil chamtivce Kravaře.

73. Šelma sládek z Plzně

Lžíce medu – špetka pepře, s. 178–181.

Jak sládek uvařil pivo podle přání radních.

74. Pro strejčka Příhodu

Lžíce medu – špetka pepře, s. 182–189.

Jak důvěřivost dokáže z člověka udělat hlupáka.

75. Za peníze všechno, zadarmo nic

Lžíce medu – špetka pepře, s. 190–194.

Jak stařec napravil lakomého vozku.

76. O dvě kopy pštrosích vajec

Lžíce medu – špetka pepře, s. 195–200.

Podobná látka č. 62 (o lidech)

77. Výhra feriny Vaška

Lžíce medu – špetka pepře, s. 201–205.

Jak Vašek přiměl sedláka, aby mu dal peníze na svatbu.

78. Šumař Rambousek ve vlčí jámě

Lžíce medu – špetka pepře, s. 245–249.

Jak muzikanta Rambouska zachránila před vlky hra na housle.

79. Do boje s mužatkami

Poslední vřetenno, s. 7–9.

Jak se ženy postavily proti svým mužům.

80. Čtyři tajemné značky

Poslední vřetenno, s. 21–26.

O velké lásce Heřmana a jeho nevěsty.

81. Obětní kámen

Poslední vřeteno, s. 55–59.

O tom, jak rytíři museli hlídat kámen.

82. Chytili lupiče Kovářika

Poslední vřeteno, s. 76–81.

Jak byla na chalupníka Kovářika vypsána pokuta.

83. Pytlák Kvírynec

Poslední vřeteno, s. 91–92.

Jak se z pytláka stal voják, který bojoval proti Turkům.

84. Tvrdé selské palice

Poslední vřeteno, s. 115–118.

Jak dva sedláci vedli spory o půdu.

85. Srdce z těla nebožtíka

Poslední vřeteno, s. 189–192.

Jak Jan křivě přísahal.

86. Sedlák Martin Horyna

Stopami dalekých světů, s. 24–34.

Jak sedlák Martin prožil svůj život.

87. Nikdy neměl dost

Stopami dalekých světů, s. 70–72.

Podobná látka č. 37 (o lidech)

88. Obr mezi duby

Stopami dalekých světů, s. 84–86.

Podobná látka č. 43

89. Tři sta kovářů

Stopami dalekých světů, s. 90–92.

Jak v hutích pracovali kováři.

90. Rybník hoří

Stopami dalekých světů, s. 114–115.

Podobná látka č. 36 (o lidech)

Pověsti erbovní

1. Statečný Tetov

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova, s. 127–134.

Pověst o založení erbu hraběcího rodu Kinských z Vchýnic a Tetova. Potomci kněžny Tety, páni z Tetova, obdrželi do svého znaku tři kančí zuby vložené do rudého pole, připomínající krev velkého hrdinství.

2. Šachovnice mouřenínské princezny

Pověsti českého severovýchodu, s. 28–30. Perly mezi kamením, s. 102–103.

Jak vladyka Holub získal od sultána do rodového erbu zlatou a černou šachovnici.

3. Obecní pečeť Jeníkovických

Pověsti českého severovýchodu, s. 138–141. Perly mezi kamením, s. 159–161.

Jak vesnice Jeníkov dostala od císaře obecní znak, ve kterém byla lípa a kostelík.

4. Erbovní medvěd

Pověsti českého severovýchodu, s. 218–220.

Jak si Rokytnice umístila do znaku medvěda.

5. Jak stračena zachránila městečko Úpici

Lžíce medu – špetka pepře, s. 235–240.

Jak Koubova kráva zachránila městečko před zkázou a díky tomu dostali Úpičtí do městského erbu dubový kmen.

Příloha č. 3

Pověsti z kraje Malátova a Klicperova

Svému dobrému veliteli
p. plk. pěch. B. Boreckému

v hluboké oddanosti
připisuje

por. v z.

Václav Horák

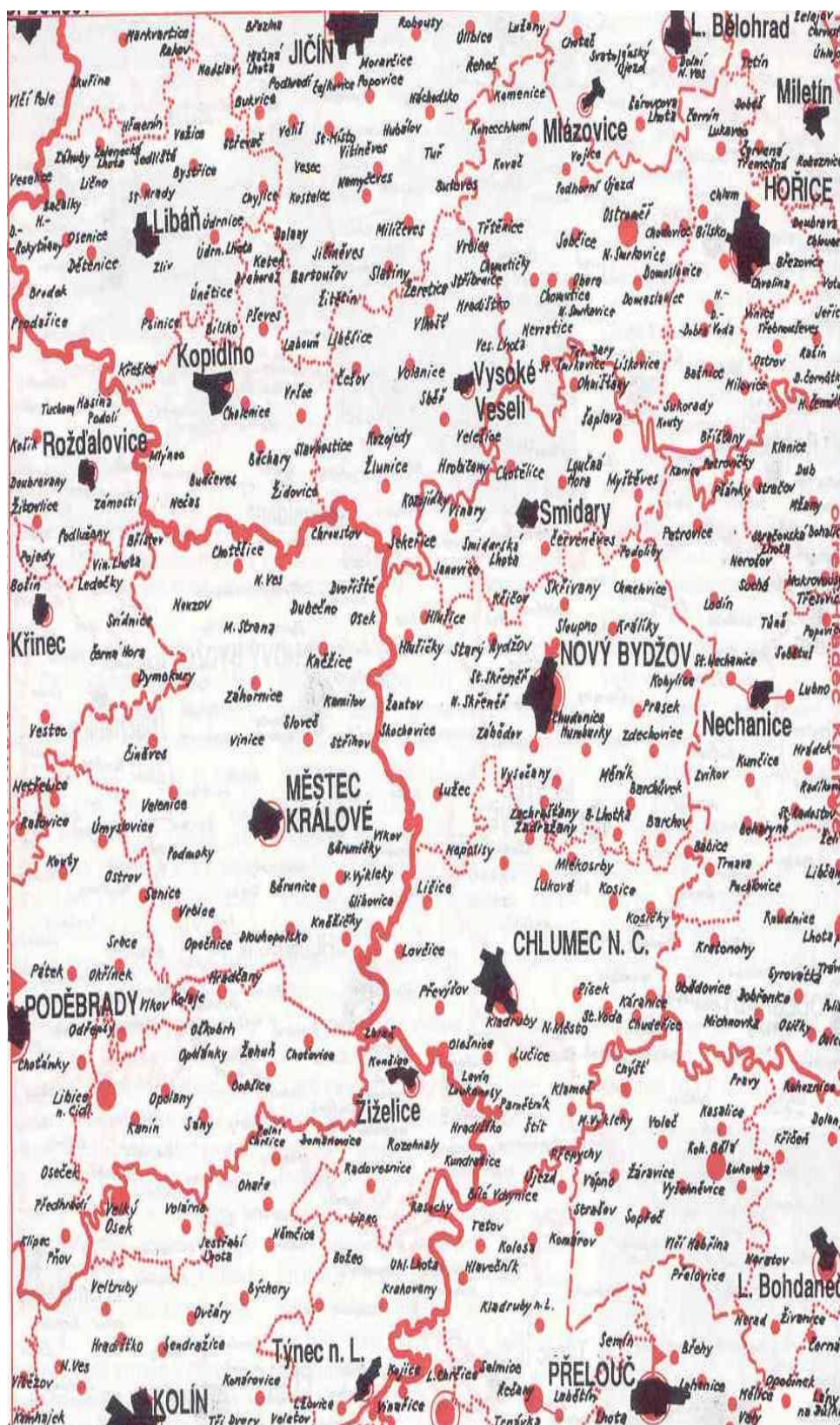
Chlumec $\frac{4.}{č.}$ v červnu 1945.

Příloha č. 5

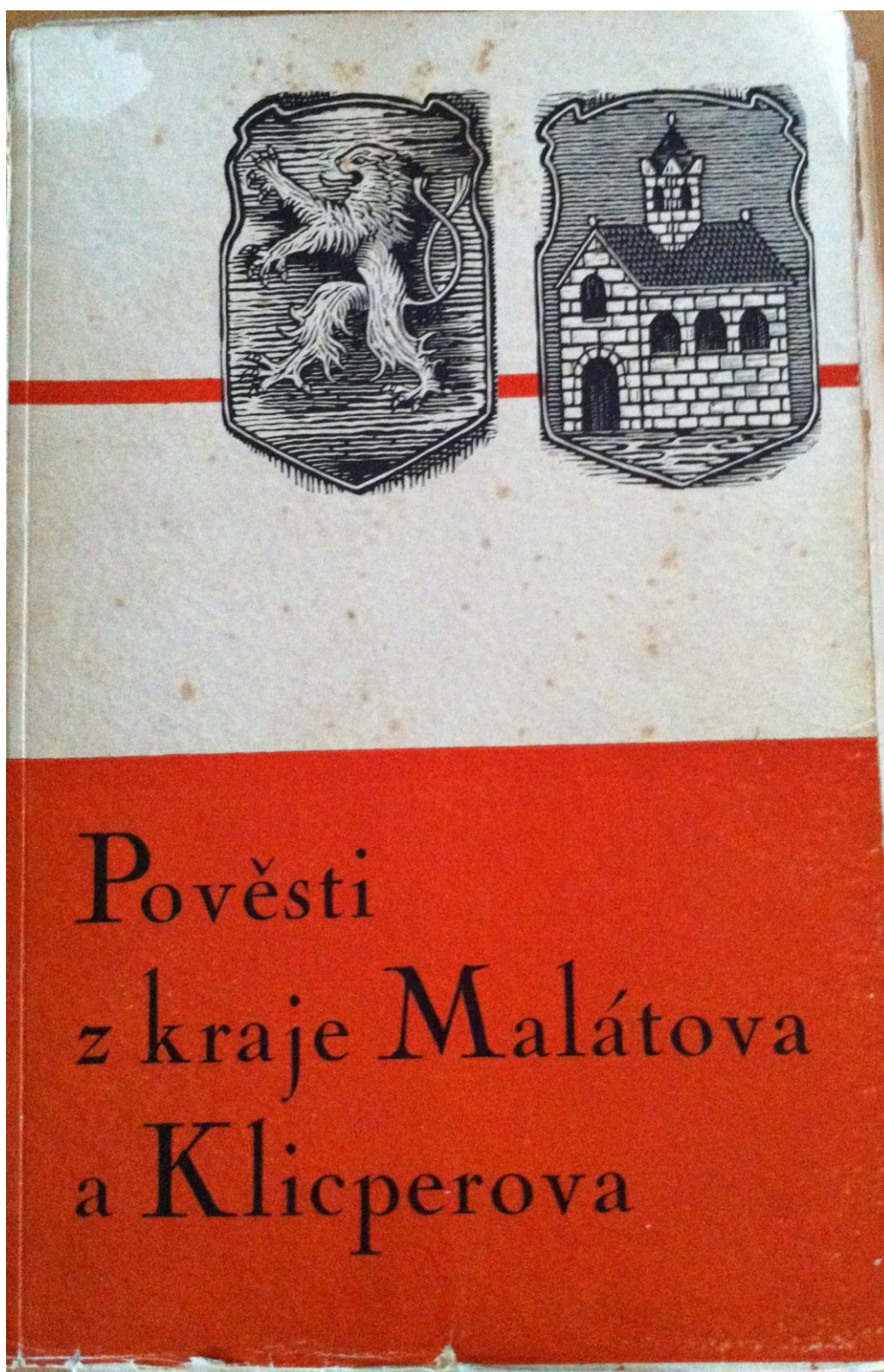

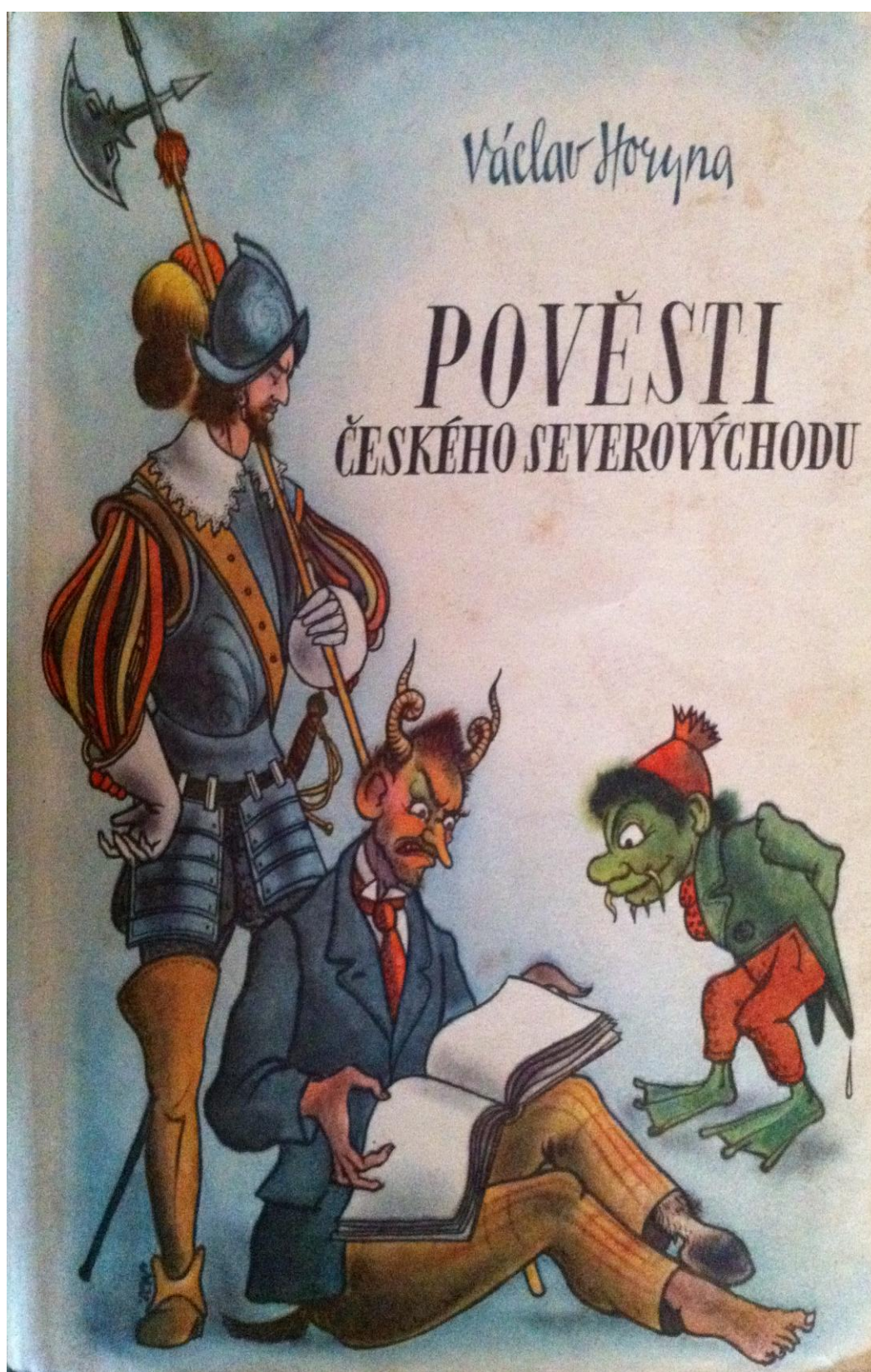
Příloha č. 6

V A C L A V H O R Y N A

POSLEDNÍ VŘETENO

Obrazem doprovází Břetislav Jüngling

NAKLADATELSTVÍ FRANTIŠEK ŠUPKA

HRADEC KRÁLOVÉ

